

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів України
від 16 листопада 2000 р. N 1717

ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ
початкової загальної освіти

Згідно із Законом України "Про загальну середню освіту" (651-14) Державний стандарт загальної середньої освіти складається з державних стандартів початкової, базової і повної середньої освіти.

Цей Державний стандарт розроблений відповідно до можливостей дітей молодшого шкільного віку початкової школи і передбачає всебічний розвиток та виховання особистості через формування в учнів повноцінних мовленнєвих, читацьких, обчислювальних умінь і навичок, бажання і вміння вчитися. Поряд з функціональною підготовкою за роки початкової освіти діти мають набути достатній особистий досвід культури спілкування і співпраці у різних видах діяльності, самовираження у творчих видах завдань.

I. Базовий навчальний план початкової школи

1. Загальна частина

Базовий навчальний план початкової школи (далі - Базовий навчальний план) є складовою частиною Державного стандарту загальної середньої освіти. Він дає цілісне уявлення про зміст і структуру цього рівня освіти, встановлює погодинне співвідношення між освітніми галузями, визначає гранично допустиме навантаження учнів та загальнорічну кількість годин.

Базовий навчальний план складається з таких освітніх галузей: мови і література, математика, здоров'я і фізична культура, технології, мистецтво, людина і світ.

Кожна галузь побудована за змістовими лініями, які є наскрізними для всіх рівнів загальної середньої освіти.

Зміст освітніх галузей може бути реалізований через окремі навчальні предмети та інтегровані курси.

Відповідно до мети і завдань середньої освіти її зміст ґрунтується на загальнолюдських цінностях та принципах науковості, полікультурності, світського характеру освіти, системності, інтегративності, єдності навчання і виховання, на засадах гуманізму, демократії, громадянської свідомості, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави.

Початкова освіта як складова частина загальної середньої освіти спрямована на всебічний розвиток молодших учнів та повноцінне оволодіння ними всіма компонентами навчальної діяльності. Тому в доборі змісту враховується його наступність і неперервність, доступність і науковість, потенційні можливості для взаємозв'язку навчання, виховання і розвитку, реалізації принципів індивідуалізації, гуманізації навчально-виховного процесу.

До Базового навчального плану входять інваріантна і варіативна складові частини змісту початкової освіти.

Інваріантна складова частина змісту формується на державному рівні і є обов'язковою для всіх загальноосвітніх навчальних закладів незалежно від їх підпорядкування і форм власності. Зміст інваріантної складової частини подано через освітні галузі, сукупність яких необхідна і достатня для загальноосвітньої підготовки учнів молодшого шкільного віку. Вилучення з інваріантної складової частини будь-якої з освітніх галузей порушує цілісність загальноосвітньої підготовки на рівні початкової освіти і наступність основної школи.

В інваріантній складовій частині Базового навчального плану визначено мінімально необхідну кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі.

Варіативна складова частина Базового навчального плану формується навчальним закладом самостійно з урахуванням особливостей навчального закладу та індивідуальних освітніх потреб учня. У початкових класах варіативна складова частина включає години, які можна використати додатково на вивчення освітніх галузей, індивідуальні консультації та групові заняття з учнями.

Навчальне навантаження учнів складається з годин інваріантної і варіативної складових частин і не може перевищувати гранично допустимого тижневого навантаження учнів, установленого Базовим навчальним планом на підставі санітарно-гігієнічних норм організації навчально-виховного процесу.

Згідно із Законом України "Про загальну середню освіту" (651-14) тривалість навчального року в початковій школі не може бути меншою, ніж 175 робочих днів, а тривалість уроків становить: у перших класах - 35 хвилин, у других - четвертих - 40 хвилин.

Режим роботи загальноосвітнього навчального закладу визначається відповідно до нормативно-правових актів.

На основі Базового навчального плану, який визначає загальні засади побудови початкової освіти, МОН розробляє типові навчальні плани для загальноосвітніх навчальних закладів. У типових навчальних планах зміст освітніх галузей реалізується через навчальні предмети і курси інваріантної складової частини. На основі типових навчальних планів навчальні заклади щороку складають робочі навчальні плани, в яких конкретизується варіативна складова частина початкової освіти з урахуванням особливостей організації навчального процесу в навчальному закладі.

Бюджетне фінансування загальноосвітнього навчального закладу здійснюється відповідно до встановленої Базовим навчальним планом сумарної кількості годин інваріантної і варіативної складових частин з урахуванням можливого поділу класу на групи при вивченні окремих предметів.

2. Освітня галузь "Мови і література"

Освітня галузь "Мови і література" передбачає опанування молодшими школярами української мови та інших мов як засобу спілкування і пізнання, прилучення до скарбниць духовності і культури, літературних надбань Українського народу і народів світу, виховання громадянськості, патріотизму, національної самосвідомості.

Зазначені цілі відображаються у змісті таких компонентів освітньої галузі, як українська мова, мова за вибором

загальноосвітнього навчального закладу, читання.

Основною змістовою лінією мовної освіти у початковій ланці загальноосвітньої школи є комунікативна, яка передбачає формування та розвиток умінь слухати, говорити, читати і писати. Лінгвістична та українознавча лінії забезпечують відповідний обсяг знань про мову, умінь і навичок їх використання у мовленнєвій діяльності, а також уявлення про звичаї, побут Українського народу, визначні події та постаті в історії України.

Зазначені освітні лінії пронизуються діяльнісною лінією, яка передбачає уміння аналізувати, порівнювати, виділяти головне, узагальнювати мовні факти.

Сутність початкової літературної освіти полягає в розвитку повноцінних навичок читання, ознайомленні школярів з дитячою літературою в поєднанні жанрових форм, авторської і тематичної різноманітності, у художньо-естетичному освоєнні тексту і дитячої книжки, у формуванні творчих здібностей.

3. Освітня галузь "Математика"

Основним завданням початкового курсу математики є розвиток молодших школярів через засвоєння математичних понять та формування в них спеціальних умінь і навичок, необхідних у повсякденному житті і достатніх для вивчення математики в наступних класах, у тому числі забезпечення пропедевтичного оволодіння систематичними курсами алгебри і геометрії.

Зміст освітньої галузі забезпечує формування в учнів уявлень про натуральне число, засвоєння прийомів виконання арифметичних дій і обчислювальних навичок, ознайомлення учнів з основними величинами та їх вимірюванням, практичне ознайомлення з окремими залежностями між ними, формування уявлень про окремі геометричні фігури та їх властивості, вироблення необхідних графічних умінь.

4. Освітня галузь "Здоров'я і фізична культура"

Освітня галузь "Здоров'я і фізична культура" забезпечує свідоме ставлення до свого здоров'я як найвищої соціальної цінності, сприяє фізичному розвитку дитини, формує основи здорового способу життя.

Головними завданнями фізичного виховання у початковій школі є:

ознайомлення з впливом рухової активності та загартування організму, формування знань, умінь і навичок особистої гігієни, профілактики захворюваності і травматизму, правил техніки безпеки;

формування усвідомленої індивідуальної установки учня щодо необхідності удосконалення основних якостей його фізичного розвитку;

формування умінь і навичок основ здорового способу життя, безпеки життєдіяльності, самостійного та свідомого виконання комплексів ранкової гігієнічної гімнастики, використання профілактичних вправ для запобігання порушенню постави та розвитку короткозорості, зняття локальної втоми;

навчання дітей основних рухів.

5. Освітня галузь "Технології"

Метою освітньої галузі "Технології" у загальноосвітніх навчальних закладах є розвиток особистості через залучення школярів до творчої праці, ознайомлення з основами комп'ютерної грамотності, засвоєння знань про властивості оброблюваних матеріалів (предметів праці), вивчення засобів праці (інструментів), формування конструктивного підходу до виконання трудових завдань і обробки інформаційних даних, навчання безпеки праці.

У процесі реалізації цієї освітньої галузі у початковій школі розв'язуються такі завдання:

ознайомлення учнів з основами сучасного виробництва та формування умінь і навичок роботи ручними знаряддями праці, що застосовуються в різних технологічних процесах;

формування практичних умінь і навичок у предметно-перетворювальній, конструкторській та конструктивно-художній діяльності, пропедевтична орієнтація у різних видах праці, розвиток трудових якостей працівника на основі доступних видів продуктивної праці (господарської діяльності);

виховання творчого ставлення до праці.

Змістовими лініями освітньої галузі є творча праця, продуктивна праця, навчальна праця, основи виробництва, професійна орієнтація, трудове виховання.

6. Освітня галузь "Людина і світ"

Освітня галузь "Людина і світ" передбачає усвідомлення школярами своєї належності до природи і суспільства, створення елементарної бази для засвоєння учнями відповідно до вікових особливостей різних видів соціального досвіду, системи цінностей суспільства, морально-правових норм, традицій.

Розвиваючий аспект змісту цієї освітньої галузі передбачає формування досвіду творчої діяльності учнів, оволодіння узагальненими способами дій, рольове моделювання способів поведінки в різних ситуаціях, розвиток активного пізнавального ставлення до дійсності.

Найважливішим виховним аспектом цієї освітньої галузі є формування у школярів патріотизму, поваги до Української держави, її символіки, свідомого бажання зробити свій внесок у становлення України як демократичної заможної держави - рівноправного члена світової спільноти. Виховне спрямування забезпечується набуттям учнями досвіду емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу через вибір змісту, особистісно значущого для дітей, його зв'язок з навколишньою дійсністю, співвідношення системи потреб і мотивів, створення умов для самовираження учнів у різних видах діяльності.

Багатоплановий зміст освітньої галузі посилює спрямованість навчального плану початкової школи на всебічний розвиток особистості, дає змогу створити передумови для цілісної системи навчання та педагогічних впливів.

Освітня галузь "Людина і світ" у початковому періоді враховує наступність у зв'язках між дошкільною, початковою загальною та базовою загальною середньою освітою і окреслюється змістовими

лініями: людина як особистість, людина серед людей, людина, природа і суспільство, культура, нежива природа, жива природа, планета Земля, рідний край, наша Батьківщина - Україна.

Зміст стандарту реалізується через інтегрований курс або окремі навчальні предмети. Освітня галузь "Людина і світ" включає систему інтегрованих (з різних природничих наук) знань про об'єкти і явища живої та неживої природи і взаємозв'язки та залежності між ними, їх зміни в часі і просторі. На доступному рівні вона відображає цілісну природничо-наукову картину світу і місце в ній людини шляхом опосередкованої реалізації в змісті галузі законів і закономірностей існування природи. Обов'язковою складовою змісту освітньої галузі є оволодіння учнями методами пізнання природи (спостереження, практична робота, дослід) та уміння розв'язувати пізнавально-практичні задачі з природничим змістом. Розвиваючий аспект змісту цієї освітньої галузі полягає у формуванні розумових здібностей учнів, їх емоційної сфери, спостережливості, забезпечення умов для оволодіння досвідом спілкування, самореалізації, самовираження в навчально-пізнавальній діяльності відповідно до індивідуальних можливостей кожної дитини. Здійснення виховної функції природничого змісту пов'язане із засвоєнням молодшими школярами елементів екологічної культури, усвідомленням ними цінності здоров'я і здорового способу життя, залежності життя людини від стану навколишнього природного середовища.

7. Освітня галузь "Мистецтво"

Головна мета цієї освітньої галузі полягає в розвитку особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, здатності до сприймання, розуміння і творення художніх образів, потреби в художньо-творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні.

У початковій школі домінуюча роль належить активній художній діяльності і творчому самовираженню дітей у сфері мистецтва. Основними завданнями освітньої галузі "Мистецтво" у початковій школі є пробудження у дітей інтересів до мистецтва, залучення до художньо-творчої діяльності. На відміну від традиційного підходу до змісту освіти у діючій початковій школі, де викладаються дві відносно відокремлені дисципліни "Музика" та "Образотворче мистецтво", освітня галузь "Мистецтво" спрямована на залучення школярів до творчої діяльності в музичному, образотворчому (візуальному), хореографічному, театральному та екранних видах мистецтва. На основі такої взаємодії різних видів мистецтв у школярів формується цілісне художнє світосприйняття і світовідчуття, система естетичних ідеалів і смаків, почуття реальної відповідальності за збереження культурних надбань суспільства.

У початковій школі державний стандарт освітньої галузі передбачає вивчення мистецтв, серед яких основними (домінуючими) залишаються "Музика" та "Образотворче (візуальне) мистецтво". Доцільним є взаємозв'язок цієї освітньої галузі з іншими гуманітарними предметами (наприклад, заняття з хореографії можуть інтегруватися з предметом "Фізична культура", елементи театального мистецтва - з предметом "Читання"). Впровадження в шкільну практику такого художнього комплексу дасть змогу розширити асоціативні уявлення, збагатити світовідчуття, забезпечити сенсорний, емоційний та інтелектуальний розвиток учнів.

Кількість годин на тиждень за предметами та курсами

Освітня галузь		Кількість тижневих годин у		Разом
----------------	--	----------------------------	--	-------

	класах				
	1	2	3	4	

Інваріантна складова частина					
Мови і література *	8	8	9	9	34
Математика	3	4	4	4	15
Здоров'я і фізична культура	3	3	3	3	12
Технології	2	1	1	1	5
Людина і світ	1	1	2	2	6
Мистецтво	2	2	2	2	8

Всього	19	19	21	21	80

Варіативна складова частина					
Додаткові години на освітній галузі, індивідуальні консультації та групові заняття	2	2	3	3	10
Сумарна кількість годин інваріантної та варіативної складової змісту початкової освіти	21	21	24	24	90
Загальнорічна кількість навчальних годин, що фінансується з бюджету	735	735	840	840	3150
Гранично допустиме тижневе навантаження учнів	20	20	22,5	22,5	85
Сумарне гранично допустиме навантаження учнів на рік	700	700	790	790	2980

-----

* В освітній галузі "Мови і література" передбачено вивчення української мови як рідної, державної, мови шкіл національних меншин та іноземної мови. Години цієї освітньої галузі розподіляються у типових навчальних планах.

II. Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів початкової школи

1. Освітня галузь "Мови і література"

Українська мова

Мета і завдання цього навчального предмета в початковій школі полягає не лише в опануванні грамоти (початкових умінь читати і

писати), а й у мовленнєвому розвитку молодших школярів - умінь висловлюватися в усіх доступних для них формах, типах і стилях мовлення. Розвиток мовлення має набути статусу провідного принципу навчання рідної мови в загальноосвітній школі, зокрема в її початковій ланці.

Особливість рідної мови як навчальної дисципліни - це те, що вона є не тільки предметом вивчення, а найважливішим засобом виховання і розвитку особистості.

Головні завдання початкового етапу навчання української мови:

вироблення в учнів мотивації навчання рідної мови;

формування комунікативних умінь;

гармонійний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності - слухання, говоріння, читання і письма;

ознайомлення з найважливішими функціональними складовими мовної системи за принципом "від загального до часткового";

загальний розвиток особистості - інтелектуальний, моральний, вольовий.

Відповідно до мети і завдань освітньої галузі у структурі державного стандарту виділяються такі основні змістові лінії: комунікативна, лінгвістична, діяльнісна, лінгвоукраїнознавча.

Зміст освітньої галузі | Результат навчання

Комунікативна лінія

Мовлення. Усне і писемне мовлення, їх основні ознаки (артикуляція, літературна вимова, інтонація, паузи, темп, сила голосу, логічні наголоси; оформлення речень, тексту, вживання великих літер, розділових знаків, друковані, рукописні тексти). Джерела усної і письмової інформації

розрізняти усне і писемне мовлення, правильно та зв'язно говорити, використовуючи виразні засоби, уважно слухати невеликі усні повідомлення, читати вголос і мовчки невеликі за обсягом тексти, розуміти і запам'ятовувати повідомлення, основний зміст невеликих текстів, доступних для дітей молодшого шкільного віку

Переказ (усний і письмовий) тексту-розповіді та опису за колективно складеним планом

переказувати тексти близько до змісту, усно і письмово, від свого імені чи від імені дійової особи, передаючи послідовно основний зміст прочитаного, висловлювати власне ставлення до окремих ситуацій за змістом

Етикетні норми спілкування: увага до співрозмовника, повага до думки іншої людини. Форми вираження ввічливості із значенням прохання, відмови, побажання, подяки, вибачення,

уміти звернутися один до одного і до старших, брати участь у розмові (ставити запитання, давати аргументовану відповідь, правильно висловлювати власні думки), толерантно ставитися до

запрошення, вітання тощо

думок інших, дотримуватися норм етикету в спілкуванні, знати особливості українського національного етикету

Усне і писемне висловлювання на вільно обрану чи задану вчителем тему про почуте, прочитане, побачене

складати усні та письмові невеликі за обсягом твори (7 – 8 речень) на визначену вчителем чи самостійно обрану тему з дотриманням одержаних граматичних, орфоепічних, правописних і мовленнєвих умінь з орієнтацією на читача, вдосконалювати текст власного твору відповідно до порад учителя, уміти зв'язно висловлюватися

Лінгвістична лінія

Текст, його будова: тема і основна думка тексту, заголовок, абзац. Навчальні тексти художнього, наукового і ділового стилів (практичне ознайомлення). Основні типи текстів: розповідь, опис, міркування (практичне ознайомлення)

визначати тему і основну думку тексту, добирати до тексту заголовки, розрізняти типи текстів, ділити їх за змістом на частини, фіксувати в усних висловлюваннях і письмових текстах незнайомі слова, вислови і з'ясовувати їх значення

Речення, види простих речень за метою висловлювання. Головні (підмет і присудок) і другорядні члени речення. Однорідні члени речення. Уявлення про складне речення (найпростіші види)

знаходити межі речень у тексті, розрізняти види речень за метою висловлювання в конкретних випадках, правильно їх інтонувати, виділяти в простому реченні підмет і присудок (у найпростіших випадках), розпізнавати і вживати однорідні члени в простому реченні, будувати складні речення за зразком, наводити власні приклади різних типів речень

Слово, його лексичне значення. Багатозначні слова. Найуживаніші синоніми, антоніми, омоніми. Уявлення про фразеологізми. Навчальні словники: тлумачний, фразеологічний

пояснювати пряме значення уживаних у мовленні слів і переносне (у найпростіших випадках), розпізнавати в текстах найуживаніші омоніми, синоніми та антоніми, уміти пояснити значення найуживаніших фразеологізмів, користуватися словниками

Будова слова. Основа і закінчення: корінь, префікс, суфікс. Спільнокореневі слова. Словотвір

знаходити в словах складові значущі частини: основу і закінчення, корінь, префікс, суфікс (у нескладних випадках), розпізнавати і підбирати спільнокореневі слова

Частини мови. Іменник, прикметник, дієслово, особові

розпізнавати іменники, прикметники, дієслова, особові

займенники, числівники.
Найуживаніші прислівники,
прийменники, сполучники.
Загальні відомості про рід,
число, відмінки іменників;
змінювання прикметників за
родами, числами, відмінками;
час, особу, число дієслова,
дієслівні форми на -ться, -шся;
змінювання особових займенників
за відмінками

Звуки і букви. Голосні і
приголосні звуки. Український
алфавіт. Склад. Наголос,
наголошені і ненаголошені
голосні. Приголосні тверді і
м'які, дзвінки і глухі.
Найуживаніші правила вимови
голосних і приголосних звуків.
Вимова і правопис дієслівних
форм на -ться, -шся.

Правопис. Найуживаніші
орфографічні правила про:
вживання великої букви:
а) на початку речення;
б) у власних назвах (прості
випадки);
написання ненаголошених
голосних [е-и], [и-е], що
перевіряються і не
перевіряються наголосом (із
орфографічного мінімуму);
написання приголосних у коренях
слів, що перевіряються і не
перевіряються правилами (з
орфографічного мінімуму);
позначення подовжених м'яких
приголосних на письмі;
роздільне написання окремих
прийменників з іменниками;
вживання апострофа;
написання частки не з
дієсловами;
вживання розділових знаків у
кінці речення;
коми при однорідних членах без
сполучників та із сполучниками
а, але.

Орфографічний словник
(практичне ознайомлення)

займенники і числівники,
наводити приклади, правильно
вживати змінні слова вивчених
частин мови в належних формах

розрізняти звуки і букви,
голосні і приголосні, тверді і
м'які. Знати український
алфавіт. Знаходити слова у
словнику за алфавітом.
Правильно ділити слова на
склади, додержуватися
найважливіших правил вимови та
позначення на письмі голосних
[е-и], [и-е] у ненаголошеній
позиції, дзвінких приголосних,
звуків [дж], [дз], [дз'], [г];
буквосполучень -ться, -шся у
дієслівних формах

каліграфічно і грамотно писати
з голосу текст обсягом до 80
слів з вивченими орфограмами і
пунктограмами

уміти самостійно користуватися
орфографічним словником для
з'ясування правильності
написання слова, його окремих
форм

Тематичні групи слів - назв предметів і реалій матеріальної та духовної культури Українського народу

розуміти значення слів, що стосуються предметів побуту, народних звичаїв, та усталених історично, уміти пояснити їх значення, в окремих нескладних випадках - походження (наприклад, макітра - мак терти), уміти використовувати тематичні групи слів народознавчого змісту в мовленні

Усталені вирази, українські народні прислів'я, приказки, загадки, лічилки, скоромовки, потішки, пісні, казки, легенди тощо як відображення народного досвіду, українського характеру

знати українські прислів'я, приказки, фразеологічні звороти, загадки, казки, пісні, уміти доречно використовувати їх у мовленні (усному й писемному) з метою його увиразнення

Діяльнісна лінія

Уміння аналізувати, порівнювати, виділяти головне, узагальнювати (практично)

виділяти у мовних одиницях (слові, реченні, текстах) їх складові; головне у мовних одиницях: корінь слова, основу речення, тему і основну думку тексту; наводити приклади на підтвердження власних міркувань; робити елементарні висновки на основі спостережень за мовними явищами, уміти узагальнювати мовні факти на основі їх спостережень, аналізу, порівняння

Українська мова в школах з навчанням мовами національних меншин

Основна мета навчання української мови як державної у початкових класах - забезпечити початковий рівень комунікативних умінь та елементарних знань з мови та етнокультури українців, а також формування інтелектуально розвиненої особистості, громадянина України.

Українська мова вивчається в усіх навчальних закладах України, в тому числі у школах національних меншин. Тому мовний цикл у таких школах складатиме рідна мова, українська мова як державна, іноземна мова. Якщо в окремих регіонах діти тієї чи іншої національності (наприклад євреї, болгари) навчаються у школах з російською мовою викладання, а рідну мову вивчають як предмет, то питання, що стосується рідної мови, вирішується на регіональному рівні.

Специфіка Державного стандарту з української мови обумовлена подвійною природою мови: з одного боку - це система знань і правил, з іншого - мовлення, мовленнєва діяльність.

Державний стандарт визначає мінімальний зміст початкової освіти з української мови, який є оптимальним для оволодіння елементарною системою знань та мовними і мовленнєвими вміннями і навичками, необхідними для навчання в середній ланці школи. Разом

аудіювання	носіїв української мови (тривалість звучання 1 - 3 хвилини), усвідомлювати зміст почутого (факти, явища, події)
говоріння:	оволодіти частково мовленнєвими уміннями (орфоепічними, граматичними, інтонаційними), словниковим запасом у межах засвоєних тем, вміти будувати окремі висловлювання словосполученнями, реченнями
а) розвиток діалогічного мовлення	оволодіти комунікативними уміннями: відповідати на запитання вчителя, пов'язані з навчальною діяльністю та оточуючим середовищем, за змістом тексту, малюнками; самим ставити запитання, щоб довідатися про щось, одержати інформацію, познайомитися, спонукати до дії тощо, вміти брати участь у діалозі, вести діалог, дотримуючись правил мовленнєвого етикету, за змістом тексту, ситуативним малюнком, уявною ситуацією
б) розвиток монологічного мовлення	уміти дослівно переказувати сприйнятий на слух або прочитаний невеликий за обсягом текст за планом, малюнками, питаннями тощо, висловлювати своє ставлення до прочитаного, розповідати за аналогією, серією малюнків, предметними і нескладними за змістом сюжетними малюнками, опорними словами; розповідати про себе, свою родину, дім (квартиру), школу, клас
читання:	уміти співвідносити звуки і букви; читати вголос цілими словами, правильно, плавно, в міру швидко, розуміти прочитане, виразно читати, розповідати напам'ять вірші, скоромовки, загадки, читати мовчки і розуміти текст, відповідати на запитання за його змістом; оцінювати вчинки героїв
а) робота над текстом	уміти розрізняти тексти різних жанрів, орієнтуватися у змісті прочитаного, визначати тему тексту, знаходити в тексті речення, що виражають основну думку, образні вислови, визначати логічно завершені частини тексту та добирати заголовки до них, помічати незнайомі слова і з'ясовувати їх значення за допомогою вчителя, словників до текстів, перекладних шкільних словників, переказувати уривок тексту за завданням учителя, колективно складеним планом, виконувати завдання творчого характеру
б) ознайомлення з українською дитячою літературою	знати імена і прізвища видатних українських письменників-класиків Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка, окремих українських письменників, які пишуть для дітей, вміти за назвою книжки і малюнком-ілюстрацією на обкладинці визначити, про кого (що) розповідається в ній

письмо	володіти графічними уміннями (правильно позначати звуки буквами, каліграфічно і грамотно (без пропусків букв) писати, уміти списувати текст без пропусків і заміни букв, складів, писати під диктовку слова, речення, невеликий текст (55 - 60 слів), письмово відповідати на запитання
розвиток писемного зв'язного мовлення	уміти передавати в письмовій формі за готовим планом сприйнятий на слух текст (переказ) обсягом 70 - 75 слів, усно скласти і написати вітання рідним, друзі або друзів, правильно писати адресу на конверті, включатися в колективну роботу над складанням текстів, доповнювати, виправляти, користуватися орфографічним словником
Лінгвістична лінія	
Звуки і букви. Українська мова як засіб міжнародного спілкування в Україні, засіб пізнання життя й культури українського народу	розуміти значення української мови як державної і необхідність її знання
Голосні та приголосні звуки, позначення їх буквами. Норми української літературної вимови	уміти розрізняти голосні та приголосні звуки і позначати їх буквами, правильно вимовляти українські звуки та звукосполучення, розрізняти особливості вимови звуків рідної та української мов
Український алфавіт. Склад. Наголос. Наголошені та ненаголошені голосні. Приголосні тверді та м'які, дзвінки та глухі	знати український алфавіт, знаходити слова в словнику за алфавітом, визначати кількість звуків, складів у слові та місце наголосу, розрізняти значення слів залежно від місця наголосу, приголосні тверді та м'які, дзвінки та глухі
Слово. Лексичне значення слова. Однозначні та багатозначні слова. Найуживаніші синоніми та антоніми	уміти пояснювати лексичне значення слова, розуміти багатозначність деяких слів, добирати синоніми, антоніми (на засвоєному лексичному матеріалі) та доцільно використовувати їх у власному мовленні, бачити спільне і відмінне у лексичному значенні схожих слів рідної та української мов
Навчальні словники (перекладний, тлумачний, орфографічний)	уміти користуватися словниками
Будова слова. Словотвір. Основа і закінчення. Корінь, суфікс, префікс. Спільнокореневі слова	уміти визначати основу слова та закінчення, корінь слова, суфікси, префікси (у найпростіших випадках), добирати групи спільнокорених слів, змінювати закінчення при конструюванні словосполучень і речень, утворювати нові

слова за допомогою суфіксів і префіксів

Грамаіічне значення слова. Чаіітини мови: іменник, прикметник, займенник, дієслово, прийменник, числівник, сполучник. Найуживаніші прислівники (практично). Числівники кількісні та порядкові (практично) в межах 20	уміти розрізняти слова, що належать до різних частин мови за питанням, групувати їх, складати речення з вживанням прийменників, сполучників, вживати в усному мовленні та на письмі найуживаніші прислівники, називати ознаку якості, місця, простору, часу, кількісні і порядкові числівники, бачити спільне і відмінне у грамаіічних категоріях різних частин мови в рідній та українській мовах
Іменник. Власні та загальні назви. Рід, число іменників. Змінювання за питаннями (відмінками). Клична форма	уміти розрізняти іменники - назви ііотот і неііотот, власні та загальні назви, розрізняти рід іменників (він, вона, воно, мій, моя, моє), змінювати іменники за числами і відмінковими питаннями, конструювати словосполучення (іменник + іменник, дієслово + прийменник + іменник, прийменник + прикметник + іменник), вживати кличну форму іменників у різних ситуаціях спілкування
Прикметник	уміти вживати прикметник у тому самому роді, числі й відмінку, якого вимагає іменник; змінювати прикметники за відмінковими питаннями залежно від іменника, конструювати словосполучення (прикметник + іменник); утворювати і використовувати найуживаніші прикметники вищого та найвищого ступенів в усному і писемному мовленні
Займенник. Особові, присвійні, вказівні	уміти змінювати особові займенники за відмінковими питаннями; замінювати іменники та прикметники відповідними займенниками під час побудови текстів; вживати особові, присвійні та вказівні займенники під час розповіді про себе, своїх рідних, друзів
Дієслово. Час, особа, число дієслів. Неозначена форма. Рід дієслів (у минулому часі). Наказовий спосіб дієслова з уживанням слів-звертань (практично)	уміти вживати дієслова в різних часових формах та неозначеній формі; змінювати дієслова за особами під час побудови речень; вживати дієслова наказового способу в діалогічному мовленні
Прийменник (практично)	уміти зв'язувати слова у словосполучення, речення за допомогою найпростіших прийменників, зокрема з протилежним значенням (у школу - зі школи, до хати - з хати тощо)
Сполучники (практично). Сполучники і, та, а,	уміти поєднувати слова в реченні, будувати речення, вживаючи сполучники і, та, а, але, що, щоб, який

але, що, щоб, який

Речення. Види речень за метою висловлювання. Окличні речення. Речення з однорідними членами. Звертання в спонукальних та питальних реченнях. Граматична основа речення

уміти будувати і вживати речення різних типів із сполучниками та без них, із звертаннями, однорідними членами в усному та писемному мовленні, складні речення (за зразком) із сполучниками що, щоб, який, правильно інтонувати речення в процесі читання та під час власних висловлювань, встановлювати зв'язки між словами за допомогою питань, поширювати речення

Текст. Тексти розповіді та описи. Тексти міркування. Заголовок. Будова текстів. Засоби зв'язку між реченнями тексту

уміти добирати заголовки, складати тексти розповіді, описи за зачином і малюнком, опорними словами, планом і малюнком, редагувати власний текст

Орфографія та пунктуація. Велика буква у власних назвах. Перенос слів. Позначення м'якості приголосних. Вживання апострофа. Позначення подовження м'яких приголосних. Написання префіксів з-, (с-), роз-, без-. Наголошені е, и. Правопис не з дієсловом

уміти правильно писати слова з вивченими орфограмами під час списування, самостійного складання та запису текстів, диктантів, правильно підбирати перевірні слова

Розділові знаки. Кома, крапка, знак питання, знак оклику

уміти вживати відповідні розділові знаки в кінці речення (залежно від мети висловлювання та інтонації), кому перед а, але, що, щоб, який, після звертання

Лінгвоукраїнознавча лінія

Український мовленнєвий етикет

уміти використовувати правила українського мовленнєвого етикету під час спілкування з однокласниками, дорослими

Українські імена та прізвища. Дитячі імена. Українські клички тварин

уміти правильно вживати імена дітей та дорослих, звертаючись до них

Українські національні ігри та іграшки, дитячі пісні, веснянки, заклички, лічилки

знати по кілька дитячих ігор, лічилок, скоромовок, закличок, веснянок, колядок, пісень

Українські казки, приказки, прислів'я

знати і вміти розповідати кілька українських казок

Українська хата, обереги. Інтер'єр. Український

знати назви предметів українського побуту, рослин, які є символами України, уміти розповідати за малюнками (предметними та

національний одяг	сюжетними) про особливості українського інтер'єру, значення оберегів (рушника, вишиванки, рослин, квітів та стрічок у віночку)
Звичаї та свята українського народу (свято Миколая, Різдво, Великдень)	уміти передавати зміст почутого або прочитаного про найважливіші українські свята та обряди, звичаї (відповідно до вікових особливостей дітей)
Визначні історичні постаті та діячі культури України	вміти розповідати (на матеріалі прочитаних текстів) про видатні історичні постаті України, наприклад князя Володимира, Ярослава Мудрого, Б. Хмельницького та інших, знати імена українських письменників Т. Шевченка, Л. Українки, І. Франка та кілька їх віршів
Символи Української держави: герб, прапор, гімн. Київ - столиця України	уміти розповідати (на матеріалі почутого, прочитаного і побаченого) про символи Української держави (герб, прапор, гімн) та їх значення, про Київ - столицю України

Вивчення мов національних меншин є важливою частиною шкільної мовної освіти, у тому числі в початкових класах. Школа покликана сприяти збереженню, розвитку мов, культур національних меншин України і водночас забезпечувати такий рівень володіння державною мовою, який гарантує учням інтеграцію в українське суспільство.

Форми організації, змісту навчання та стандарти у вивченні мов національних меншин визначаються на основі аналізу тих функцій, які виконує в суспільстві та чи інша мова (з урахуванням реально існуючих та очікуваних сфер її використання).

Мови національних меншин вивчаються у школах України на різних засадах: як мови навчання, як окремі предмети, факультативні курси тощо. Державні стандарти стосуються двох основних варіантів: мови навчання та мови, яка вивчається як окремий предмет у школі з іншою мовою викладання.

Особливістю державних стандартів з мов національних меншин є те, що вони узагальнено визначають основні характеристики (мета, завдання, змістові лінії) шкільного навчання різних мов. Конкретизація, змістове наповнення цих характеристик має бути забезпечене навчальними програмами з кожної мови окремо.

1. Метою навчання мов національних меншин у школі є формування й розвиток:

уміння користуватися мовою як засобом спілкування, пізнання, прилучення до культури народу - носія певної мови, ефективно застосовувати різні види мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання, письмо), володіти культурою спілкування в поліетнічному середовищі;

знань про мову як основу формування й розвитку мовленнєвих навичок;

етнічної самосвідомості учнів, а також патріотичних почуттів, громадянської свідомості, розуміння своєї причетності до Українського народу, поваги до державної мови, до інших мов і культур насамперед тих, що функціонують в Україні;

критичного мислення, вміння формувати власний погляд на той чи інший предмет, зіставляти його з іншими поглядами, поважати їх;

навичок етики поведінки, естетичних відчуттів.

2. Завданнями навчання мов національних меншин є:

розширення, активізація словникового запасу учнів з урахуванням тих груп слів, усталених висловів, що відображають реалії життя народу, особливості життєвого досвіду, історії, мистецтва;

формування та розвиток граматичних навичок (утворення форм слова, побудова словосполучень, речень, поєднання речень у висловлюванні), орфоепічних, графічних та орфографічних умінь і навичок, техніки читання та письма;

набуття уміння здійснювати елементарний мовний аналіз: розділяти слово на склади та на звуки, визначати наголос, порівнювати вимову й написання слова, усвідомлювати певні особливості граматичної форми слова, побудови речення (у межах, визначених програмами для відповідного типу мовного курсу);

формування та розвиток умінь, необхідних для сприймання та побудови тексту: розрізняти окремі елементи змісту, розуміти причиново-наслідкові зв'язки, головну думку тексту в процесі слухання і читання; планувати своє висловлювання з урахуванням комунікативного завдання, відповідно добирати мовні засоби, будувати усний та письмовий текст; додержуватися правил мовленнєвої поведінки, мовленнєвого етикету, що мають національну специфіку;

набуття уміння порівнювати, розрізняти мовні явища (вимову, значення, форму слова, побудову речення тощо) української та інших мов; контролювати свою мовну поведінку, запобігати змішуванню мов.

3. Зміст кожного мовного курсу визначається за такими основними лініями:

комунікативною;

лінгвістичною;

лінгвонародознавчою.

Мова шкільного навчання

Зміст освітньої галузі |

Результати навчання

Комунікативна лінія

Аудіювання

Сприймання на слух, розуміння текстів, що належать до різних жанрів, стилів, типів мовлення, ступінь складності яких відповідає віковим особливостям учнів та етапу навчання

уміти уважно слухати текст, розуміти, запам'ятовувати з одного прослухування його фактичний зміст, визначати тему та головну думку твору, розрізняти основну та додаткову інформацію; помічати особливості художньої форми; розрізняти твори, що належать до різних жанрів, типів мовлення (у визначених програмою межах),

висловлювати власну думку про зміст, форму, персонажів твору, враховувати різні погляди на той самий предмет

Говоріння

Відтворення, переказ зразкових текстів; побудова діалогічних та монологічних текстів різних жанрів, стилів, типів мовлення

уміти виразно декламувати вивчені напам'ять твори, переказувати прослухані чи прочитані твори (детально, вибірково, стисло), створювати діалогічні та монологічні тексти з урахуванням ситуації спілкування та комунікативного завдання; висловлювати власну думку, зважувати різні погляди на предмет обговорення; реалізувати певний задум висловлювання, не відходячи від теми, дотримуючись норм літературної мови, правил мовленнєвої поведінки; додержуватися правил мовленнєвого етикету, визначених народною традицією, а також етики спілкування з носіями інших мов, культур; критично оцінювати власне висловлювання, вдосконалювати його

Читання

Формування, розвиток техніки читання вголос та мовчки, розуміння самостійно прочитаних текстів, що належать до різних родів літератури, жанрів, стилів, типів мовлення

уміти читати вголос та мовчки за визначеними програмою нормативами; розуміти, запам'ятовувати фактичний зміст, аналізувати побудову твору, визначати тему та головну думку прочитаного, ставлення автора до подій, персонажів твору; оцінювати художні достоїнства твору; формувати власну думку про самостійно прочитаний текст; бачити зв'язок твору із власним життєвим досвідом; уміти самостійно працювати з книгою, знаходити необхідний матеріал у бібліотеці (користуючись каталогами, показниками тощо), розрізняти твори, що належать до різних родів літератури, жанрів, типів мовлення; віршовані та прозові твори

Письмо

Формування графічних навичок, техніки письма, навичок правопису, культури оформлення письмової роботи. Побудова текстів у писемній формі

володіти технікою письма за визначеними програмою нормативами; вміти списувати, писати з пам'яті та перевіряти написане; писати під диктовку текст, орфографічна та правописна складність якого визначена відповідною програмою; письмово переказувати текст певного типу та обсягу, самостійно будувати писемний текст, висловлювати на письмі власну думку про певну подію, ситуацію, прочитаний твір тощо; вдосконалювати написане

Відомості про мовлення

Усне і писемне мовлення, діалог та монолог.	розуміти особливості усного і писемного мовлення, необхідність враховувати
Ситуація спілкування (предмет мовлення, адресат, мета).	вимоги до них у побудові власних висловлювань; дотримуватися правил етики мовлення, враховувати національні
Етика мовлення.	стереотипи мовленнєвої поведінки, бути
Національні стереотипи мовленнєвої поведінки	толерантним у спілкуванні з носіями інших мов і культур

Лінгвістична лінія

Мова як найважливіший засіб спілкування і пізнання. Рідна, державна та інші мови	розуміти значення мови у житті людей, існування у світі різних мов, необхідність добре знати рідну, державну та інші мови
--	---

Звуки і букви

Смислорозрізнявальна роль звуків мови.	уміти ділити слово на склади, на звуки, визначати наголос у слові; розрізнявати
Звукова система мови.	на слух, правильно вимовляти голосні та приголосні звуки, дзвінки й глухі
Складоподіл. Наголос.	приголосні та інші групи звуків, що становлять звукову систему певної мови;
Правила вимови.	додержуватися правил вимови звуків у слові; вміти позначати звуки слова на
Позначення звуків буквами. Алфавіт	письмі буквами; знати алфавіт; уміти знаходити слово в алфавітних списках; бачити подібність і відмінність у
	звуковій та графічній системах рідної та української мови; стежити за своєю вимовою, дотримуватися правил позначення звуків на письмі

Лексика. Фразеологія

Значення слова.	розуміти значення найвживаніших слів (а також окремих значень багатозначного слова), усталених виразів; добирати до
Однозначні та багатозначні слова.	слова, усталеного виразу їх синоніми, антоніми;
Синоніми, антоніми, омоніми.	тлумачити їх значення (у нескладних випадках);
Звуконаслідувальні слова. Тематичні групи слів.	

Найбільш уживані усталені вирази, їх значення, використання.	уміти помічати в прослуханому або прочитаному тексті слова, усталені вирази, які відрізняються особливою точністю, виразністю, образністю; правильно, доречно вживати слова різних тематичних груп, усталені вирази в усному та писемному мовленні; бачити подібність і відмінність у відтінках, обсязі значення слів рідної та української мови; вміти контролювати свою мовну поведінку в слововживанні; користуватися словниками для школярів (орфографічним, тлумачним та іншими)
Словники різних типів	

Будова слова. Словотвір

Значущі частини слова, їх роль; творення слів	усвідомлювати будову слова, роль значущих частин слова; вміти з'ясовувати
---	---

за допомогою префіксів, суфіксів та інших частин слова. Зв'язок значення слова із значенням окремих його частин

значення слова шляхом спостереження за будовою, значенням окремих його частин; утворювати слова з даних значущих частин слова, пояснювати їх значення; здійснювати (у нескладних випадках) розбір слова за будовою; бачити подібне та відмінне у будові слова рідної та української мов

Частини мови

Загальне поняття про слово як частину мови: значення, граматичні ознаки, роль у реченні. Форми слова.

Роль значущих частин слова в утворенні граматичних форм. Різноманітність лексичного значення слів, що належать до тієї чи іншої частини мови

уміти розпізнавати слова, що належать до тієї чи іншої частини мови, вказувати на окремі їх характеристики; утворювати форми слова, правильно використовувати їх у побудові словосполучення, речення; уникати граматичних помилок у тих випадках, коли в рідній та українській мовах існують різні способи вираження певного граматичного значення; розуміти (при слуханні та читанні) особливості змісту висловлювання, які обумовлені граматичним значенням слова (наприклад, часова віднесеність, доконаність-недоконаність дії тощо); розрізняти форми одного слова та однокореневі слова; бачити подібність та відмінність окремих граматичних категорій у рідній та українській мовах, контролювати свою мовну поведінку в утворенні граматичних форм

Текст

Тематична, смислова єдність тексту. Лексичні, морфологічні, синтаксичні засоби пов'язування речень у тексті, засоби смислової конкретизації речення у тексті. Побудова тексту (зачин, основна частина, кінцівка). Абзац. Окремі особливості текстів, які належать до різних стилів, жанрів, типів мовлення

уміти визначати тему та підтеми прослуханого чи самостійно прочитаного тексту, знаходити в ньому зачин, основну частину, кінцівку; визначати зміст абзаців, знаходити ті засоби, за допомогою яких речення у тексті пов'язані між собою; уміти виявляти окремі особливості тексту, які свідчать про його належність до певного стилю, жанру, типу мовлення (у нескладних випадках); будувати текст з урахуванням зазначених його особливостей

Речення

Поділ тексту на речення, речення на слова. Речення, різні за метою висловлювання. Прості й складні речення. Зв'язок слів у реченні. Головні та другорядні члени речення. Звертання. Пряма мова. Порядок слів та інтонація як засоби смислової

розуміти логічний та емоційно-експресивний зміст речення в усному та писемному мовленні; будувати речення різних типів; уміти інтонаційно правильно читати речення різних типів; розпізнавати речення, різні за метою висловлювання, знаходити звертання, слова автора та пряму мову в реченнях з прямою мовою; уміти встановлювати зв'язок між словами речення, ставити запитання до головних та другорядних

конкретизації речення у тексті (або інші мовні засоби, які використовуються з тією ж метою у тій чи іншій мові)

членів з метою кращого розуміння змісту речення; бачити подібне і відмінне у будові речення в рідній та українській мовах, враховувати її специфіку у власному мовленні

Правопис

Співвідношення написання й вимови слова. Визначене програмою коло орфографічних та пунктуаційних правил. Списки найуживаніших слів, правопис яких має бути засвоєний

уміти бачити особливості написання слова, зіставляти його з вимовою, знаходити ті позиції в слові, які містять правописні труднощі та потребують уточнення; безпомилково писати слова із списків для запам'ятовування та застосовувати на письмі правил орфографії; вживати розділові знаки в кінці речення, при звертанні та інші, визначені програмою; списувати, перевіряти написане; писати диктанти, складені за нормативами, визначеними програмою

Лінгвонародознавча лінія

Тематичні групи слів, що називають реалії життя народу, відображають національну специфіку матеріальної та духовної культури (з урахуванням особливостей життя певної етнічної групи, обумовлених контактами різних культур). Усталені вирази, прислів'я, приказки, загадки, лічилки, пісні, казки, легенди тощо як відображення народного досвіду, особливостей національного характеру. Розповіді про видатних людей того чи іншого народу, в тому числі тих, хто жив (живе) в Україні

розуміти значення визначених програмою слів, усталених виразів, які стосуються народних звичаїв, традиційних ремесел, предметів побуту; знати місцеві географічні назви, власні імена, уміти пояснити їх значення, походження (у нескладних випадках); знати певне коло слів-символів, які асоціюються з тим чи іншим народом (таких, якими для українців є, наприклад, біла хата, калина, барвінок тощо), вміти розказати про них; знати імена видатних людей, які є ключовими постатями в культурі, історії народу, вміти розказати про них; знати прислів'я, приказки, загадки, лічилки, пісні (орієнтовна їх кількість визначається програмою); уміти порівнювати сюжети, персонажів казок, легенд, які є подібними у фольклорі рідного та українського народу

Мови, що вивчаються як окремі предмети

Зміст освітньої галузі |

Результати навчання

Комунікативна лінія

Аудіювання

Сприймання на слух, розуміння текстів, що належать до різних жанрів, стилів, типів

уміти уважно слухати текст, розуміти, запам'ятовувати після одного (або після повторного) прослухування його фактичний зміст, з опорою на допоміжні матеріали

мовлення, ступінь складності яких відповідає мовленнєвій підготовці учнів

визначити тему та основну думку; складати свою думку про зміст, персонажів твору, помічати окремі особливості художньої форми

Говоріння

Відтворення, переказ зразкових текстів, побудова діалогічних та монологічних висловлювань

уміти інтонаційно правильно декламувати вивчені напам'ять твори, переказувати прослухані чи прочитані твори (детально, вибірково) з опорою на допоміжні матеріали; підтримувати діалог, будувати зв'язні тексти (з опорою на допоміжні матеріали); додержуватися правил мовленнєвого етикету, визначених народною традицією, а також етики спілкування з носіями інших мов, культур; вдосконалювати власне висловлювання

Читання

Формування, розвиток техніки читання вголос та мовчки; розуміння текстів (самостійно прочитаних або попередньо прослуханих), що належать до різних родів літератури, жанрів, стилів, типів мовлення

уміти читати вголос та мовчки за визначеними програмою нормативами; розуміти, запам'ятовувати фактичний зміст твору (самостійно прочитаного незнайомого твору або того, що був попередньо прослуханий у читанні вчителем чи в запису); з опорою на допоміжний матеріал визначати тему та основну думку; складати власну думку про зміст, персонажів твору; помічати особливості художньої форми

Письмо

Формування графічних навичок, техніки письма, навичок правопису. Побудова текстів у писемній формі

володіти технікою письма за визначеними програмою нормативами; уміти списувати, писати з пам'яті та перевіряти написане, писати зорово-слухові диктанти; висловлювати у писемній формі свої думки, почуття, враження тощо

Лінгвістична лінія

Мова як найважливіший засіб спілкування, пізнання. Рідна, державна та інші мови

розуміти необхідність добре знати рідну, державну та інші мови

Звуки і букви

Звуки мовлення. Групи звуків, що становлять звукову систему мови. Складоподіл. Наголос. Правила вимови. Позначення звуків буквами

уміти ділити слово на склади, на звуки, визначати наголос у слові, розрізняти на слух, правильно вимовляти звуки тих груп, що становлять звукову систему мови; додержуватися правил наголошення, вимови звуків у слові; позначати звуки на письмі буквами; знати алфавіт, уміти знаходити слово за алфавітом; бачити подібність і відмінність у звуковій та графічній системах української та рідної мови, стежити за своєю вимовою,

додержуватися правил позначення звуків на письмі

Лексика. Фразеологія

Значення слова.
Синоніми, антоніми.
Тематичні групи слів.
Найуживаніші усталені вирази, їх значення, використання.
Словники різних типів

розуміти значення певного кола найуживаніших слів та усталених виразів; уміти добирати до них синоніми, антоніми; правильно, доречно вживати у власному мовленні слова та усталені вирази з визначених програмою тематичних груп; користуватися словниками для школярів

Будова слова. Словотвір

Значущі частини слова, творення слів за допомогою префіксів, суфіксів та ін.
Зв'язок значення слова із значенням окремих його частин

усвідомлювати будову слова, роль значущих частин слова; уміти з'ясовувати значення слова, аналізуючи значення окремих його частин; утворювати слова (за зразком) з даних значущих частин слова, пояснювати їх значення; бачити подібне та відмінне у будові слова української та рідної мов

Частини мови

Значення, граматичні ознаки, роль у реченні.
Форми слова. Роль значущих частин слова у творенні граматичних форм

уміти утворювати форми слова, правильно використовувати їх для побудови словосполучення, речення, уникати граматичних помилок (виправляти помилки), зокрема у тих випадках, коли в рідній та українській мовах існують різні способи вираження граматичного значення

Різноманітність лексичного значення слів, що належать до тієї чи іншої частини мови

уміти розуміти (при слуханні та читанні) особливості змісту висловлювання, які обумовлені граматичним значенням слова (наприклад, часова віднесеність дії, рід займенника тощо)

Текст

Тематична єдність тексту. Засоби пов'язування речень у тексті.
Побудова тексту (зачин, основна частина, кінцівка)

уміти визначати тему та підтеми прослуханого чи самостійно прочитаного тексту, знаходити в ньому зачин, основну частину, кінцівку, розпізнавати засоби, за допомогою яких речення у тексті пов'язані між собою (у нескладних випадках); будувати текст з урахуванням його особливостей

Речення

Поділ тексту на речення, речення на слова.
Речення, різні за метою висловлювання. Зв'язок слів у реченні.
Звертання

уміти розуміти логічний та емоційно-експресивний зміст речення в усному та писемному мовленні, будувати речення різних типів (з опорою на допоміжні матеріали), виразно читати їх; розпізнавати речення, різні за метою висловлювання, встановлювати зв'язок між словами речення з метою кращого

розуміння змісту речення; знаходити в реченні звертання; бачити подібне й відмінне у будові речення в українській та рідній мові, враховувати їх специфіку у власному мовленні

Правопис

Співвідношення написання і вимови слова. уміти бачити особливості написання слова, зіставляти його з вимовою, визначене програмою коло безпомилково писати слова із списків орфографічних та пунктуаційних правил. для запам'ятовування, списувати і перевіряти написане Списки найуживаніших слів, правопис яких треба засвоїти

Лінгвонародознавча лінія

Тематичні групи слів, що називають реалії життя народу, відображають національну специфіку матеріальної та духовної культури (з урахуванням особливостей життя певної етнічної групи в Україні) розуміти значення визначених програмою слів, усталених виразів, які стосуються народних звичаїв, предметів побуту; знати місцеві географічні назви, власні імена, вміти пояснювати їх значення, походження (у нескладних випадках), уміти використовувати слова зазначених тематичних груп у мовленні

Усталені вирази, прислів'я, приказки, загадки, лічилки, пісні, казки, легенди тощо як відображення народного досвіду, особливостей національного характеру. Національні особливості мовленнєвого етикету. Розповіді про видатних людей того чи іншого народу, у тому числі тих, що жили (живуть) в Україні. Знати прислів'я, приказки, загадки, лічилки, пісні, казки (орієнтовна їх кількість визначається програмою); уміти дотримуватися правил мовленнєвого етикету, визначених народною традицією, а також етики спілкування з носіями інших мов і культур

Читання

Визначення базового компонента змісту початкової освіти з читання ґрунтується на особливостях мовленнєвого розвитку молодших школярів та на основі таких принципів: тематично-жанрового, художньо-естетичного та літературознавчого.

Мовленнєвий розвиток у курсі "Читання" зорієнтований на інтенсивне формування у школярів відповідних умінь, навичок. Тематично-жанровий та художньо-естетичний принципи є визначальними під час добору творів для читання, передбачають встановлення зв'язків між усіма видами мистецтва, прилучення школярів до літератури як мистецтва слова.

Літературознавчий принцип реалізується в процесі аналізу художнього тексту. Об'єктом уваги читача є слово, що осмислюється як засіб створення словесно-художнього образу.

Зазначені принципи забезпечують реалізацію і таких аспектів вивчення літератури в початковій школі, як літературознавча пропедевтика, представлення учням художніх творів як витворів словесного мистецтва, що розкривають перед юними читачами багатство навколишнього світу і людських взаємин, авторську позицію, допомагають накопиченню морально-естетичного та соціального досвіду дитини, формують у неї власне ставлення до дійсності.

Метою початкового курсу "Читання" є формування першооснов читацької культури молодших школярів, емоційно-оцінного ставлення до змісту прочитаного, формування особистості дитини засобами художнього слова.

Для досягнення цієї мети виконуються такі завдання:

формування в учнів навичок читання як виду мовленнєвої діяльності;

розвиток зв'язного мовлення;

вироблення у школярів умінь працювати з текстом художнього твору;

збагачення досвіду естетичного сприймання художніх творів, розвиток образного мислення, розширення світогляду учнів;

розвиток творчої діяльності;

формування потреби в самостійному читанні книжок, розвиток інтересу до творчості письменників, майстрів мистецтва слова;

введення дітей у світ морально-етичних цінностей через художні образи літературних творів;

розвиток читацької самостійності учнів.

Відповідно до мети і завдань курсу "Читання" у структурі Державного стандарту виділено такі змістові лінії: художні твори для читання та їх зміст; розвиток навичок читання; літературознавча пропедевтика, розвиток умінь аналізувати художній твір (практично); розвиток навичок самостійного читання учнів; розвиток творчої діяльності школярів.

Зміст освітньої галузі	Результати навчання
------------------------	---------------------

Художні твори для читання та їх зміст

Дитяча література, адресована молодшим школярам в поєднанні жанрових форм, авторської і тематичної різноманітності: твори усної народної творчості (ігровий фольклор, казки, прислів'я, приказки, загадки, скоромовки); художні твори українських письменників-класиків, а також сучасних поетів і прозаїків (вірші, оповідання, літературні казки, повісті,	мати уявлення про жанрові ознаки, тематичне спрямування творів, а також про їх авторів, розрізняти прозові, поетичні та драматичні твори, правильно називати прізвища, імена українських письменників-класиків, з творами яких неодноразово зустрічалися під час навчання (5 - 6), знати назви кількох найвідоміших казок
--	---

п'єси, байки), науково-пізнавальні твори, дитяча періодика, довідкова література, класичні зарубіжні твори для дітей

Твори, тематика і зміст в яких відображають різні сторони життя дитини і навколишньої дійсності (твори про дітей, їх взаємини в сім'ї, школі, з навколишнім світом; про природу, її різноманітність і красу; про працю і професію; твори на історичні теми; про любов до рідної землі; про мову, книжку і читання; про різні види мистецтва; гумористичні, пригодницькі твори тощо) та створюють основу для розвитку світогляду учнів, поповнення та розширення їх знань, формування морально-етичних уявлень і почуттів

усвідомлювати, що читання є важливим джерелом знань, задоволення пізнавальних, естетичних інтересів, цікавого дозвілля, уміти висловлювати свої почуття та враження від прочитаного, знати і шанувати видатних культурних діячів та національних героїв, традиції Українського народу

Розвиток навичок читання

Спосіб читання, усвідомленість, правильність, засоби виразності усного мовлення (сила голосу, інтонація, логічні паузи, наголос, темп), основні правила літературної вимови слів, прийоми розвитку темпу читання вголос і мовчки (практично)

після попередньої підготовки вміти свідомо, правильно, плавно читати вголос цілими словами і групами слів з дотриманням засобів виразності усного мовлення та основних норм літературної вимови, темп читання вголос - не менш як 80 слів за хвилину, мовчки - не менш як 100 слів за хвилину

Літературознавча пропедевтика, розвиток умінь аналізувати художній твір (практично)

Особливості жанрів художніх та науково-пізнавальних творів для молодших школярів: казка як фольклорний художній твір, у якому є вимисел, елементи чудесного та фантастичного, герої українських народних казок, літературна казка; малі фольклорні жанри (прислів'я, загадки, скоромовки, лічилки); оповідання як невеликий розповідний художній твір про якийсь випадок, епізод із життя героя; герої (персонажі), оповідання і автор; вірш, рима, ритм, настрій у вірші; байка, її жанрові особливості (герої, повчальний смисл);

уміти свідомо користуватися найпростішими літературознавчими термінами (без визначення понять), наприклад казка, оповідання, загадка, заголовок твору тощо, практично розрізняти твори за окремими жанровими ознаками, розрізняти народну і літературну казку, називати основних персонажів літературного твору, складати усну розповідь про героя твору, від імені героя, користуватися найпростішими прийомами заучування віршів (на основі ключових слів, інтонації), знати напам'ять 10 віршів, кілька (2 - 3) прозових уривків, прислів'їв, приказок, загадок, уміти добирати їх до певної теми, практично розрізняти

п'єса, її відмінність від інших жанрів (на прикладі п'єси - казки); особливості дитячих творів науково-пізнавального змісту

художні та науково-пізнавальні тексти

Тема і основна думка художнього твору

уміти за допомогою вчителя визначати тему і основну думку твору

Сюжет і композиція твору

уміти орієнтуватися в структурі художніх текстів, складати простий план невеликого за обсягом і нескладного за змістом та будовою тексту, детально, стисло, вибірково, творчо переказувати зміст прочитаного за допомогою ілюстрації чи плану, дотримуватися під час переказу логічної послідовності та точності, розрізняти слова автора і слова персонажів

Вчинки персонажів, їх мотиви. Ставлення автора до своїх героїв. Власне ставлення до вчинків персонажів

уміти зіставляти вчинки персонажів, визначати за допомогою вчителя мотиви їх поведінки, визначати авторське ставлення до подій і персонажів, висловлювати своє ставлення до вчинків героїв, давати найпростішу морально-етичну оцінку ситуацій, спираючись на власний досвід

Мова художнього твору (краса, точність, образність слововживання)

уміти помічати і сприймати засоби художньої виразності (епітети, порівняння, метафори), добирати і використовувати їх відповідно до мети власного висловлювання

Емоційність художнього твору

уміти виявляти зміну емоційного забарвлення художнього твору, передавати динаміку почуттів під час словесної ілюстрації, виразного читання, інсценізації

Розвиток навичок самостійного читання учнів

Різні види і типи дитячих видань (книжка-картинка, книжка-іграшка, книжка-розмальовка, книжка-твір, книжка-збірник, довідково-енциклопедична книжка, словник, дитяча періодика)

уміти розрізняти дитячі видання (книжка, газета, журнал, словник), користуватися довідковою літературою: дитячими енциклопедіями, словниками

Елементи художньої дитячої книжки та їх призначення (обкладинка, корінець, сторінка, назва (заголовки) твору, прізвище автора,

уміти називати основні елементи художньої книжки, розуміти їх значення та використовувати для набуття досвіду в читанні

ілюстрації, зміст, передмова)

Особливості елементів навчальної книжки	структурних дитячої	уміти орієнтуватися у підручнику: за змістом, самостійно користуватися методичним і довідковим матеріалом підручника, орієнтуватися у поняттях "абзац", "підзаголовок", "ілюстрація", "виноска", "параграф"
---	---------------------	---

Прийоми осмислення (розуміння) незнайомого тексту	самостійного змісту	уміти виділяти в тексті складні для розуміння слова, з'ясовувати їх значення, ставити запитання різного виду до тексту, користуватися додатковою інформацією (ілюстрацією, схемою, таблицею, питаннями, завданнями), знаходити в тексті ключові (опорні) слова, важливі для розуміння змісту, розрізняти пряме і переносне значення слів у тексті, встановлювати причинно-наслідкові та смислові зв'язки
---	---------------------	--

Бібліотечно-бібліографічні знання, уміння, навички		уміти самостійно вибирати книжки у бібліотеці за допомогою книжкового плаката, книжкової виставки, ілюстрованої картотеки, вільного доступу до книжкових фондів, добирати книжки на задану тему, знати і дотримуватися правил поведінки в бібліотеці та набувати гігієнічних навичок читання
--	--	--

Розвиток творчої діяльності школярів

Розвиток творчої діяльності на основі прочитаного		уміти вносити доповнення і зміни до тексту, створювати свої варіанти розвитку сюжету твору, різні види творчого переказу, відтворювати в уяві картини життя, художні образи, зображені письменником
---	--	---

Стимулювання особистості дитини у літературній творчості	самовираження	уміти складати твори-мініатюри, художні описи за спостереженнями в природі, на основі побаченого, загадки, лічилки, казки, вірші, художні оповідання тощо, колективно та індивідуально інсценізувати художні твори, життєві ситуації
--	---------------	--

2. Освітня галузь "Математика"

Початковий курс освітньої галузі "Математика" є складовою частиною у системі неперервної математичної освіти, яка

узгоджується з дошкільною освітою та основною школою.

Вивчення математики в початковій школі повинне забезпечити оволодіння учнями математичними знаннями, уміннями та навичками, розвиток дітей, необхідний для подальшого вивчення предмета. Частина знань початкового курсу математики має практичну спрямованість і застосовується у повсякденному житті. Ця освітня галузь сприяє розвитку пізнавальних здібностей молодших школярів – пам'яті, логічного і творчого мислення, уяви, математичного мовлення.

Мета і завдання вивчення математики:

уточнення, поглиблення і розвиток сенсорних умінь молодших школярів, за допомогою яких вони успішно орієнтуватимуться у навколишньому середовищі;

формування уявлень про натуральне число, обчислювальних навичок з натуральними числами і нулем; розв'язування задач, що розкривають зміст арифметичних дій і відношень "менше на", "більше на", "менше в", "більше в";

формування уявлень про основні геометричні фігури і тіла, початкового досвіду вимірювань та обчислень геометричних величин, вироблення необхідних графічних умінь;

формування початкових умінь доказово міркувати і пояснювати свої дії та розвиток відповідних мовленнєвих умінь, пов'язаних з використанням математичних термінів та символів; розвиток логічного мислення.

В освітній галузі "Математика" виділено такі змістові лінії:

властивості та відношення предметів. Лічба;

числа і дії над ними;

числові та буквені вирази;

рівняння і нерівності;

геометричні фігури та їх властивості. Геометричні тіла;

вимірювання геометричних величин та обчислення їх значень;

величини та одиниці вимірювання величин.

Зміст освітньої галузі|

Результати навчання

Властивості та відношення предметів. Лічба

Властивості предметів	уміти виділяти з групи предметів один чи кілька предметів, яким властиві певні ознаки (форма, розмір, розміщення), показувати і називати кожний предмет, усі предмети, один з предметів групи, порівнювати предмети за окремими ознаками (форма, колір, розмір, призначення), вживати відповідну термінологію
-----------------------	---

Розміщення предметів у просторі	уміти визначати напрямки руху і переміщуватися у зазначених напрямках,
---------------------------------	--

розкладати і переміщувати предмети на площині аркуша паперу, парти тощо, вживати відповідну термінологію

Порівняння кількості предметів

знати способи порівняння кількості предметів і вміти ними користуватися, вживати терміни "стільки ж", "менше", "більше"

Лічба предметів

знати правила лічби і вміти лічити предмети, по-різному розташовані на площині, вживати кількісні та порядкові числівники

Числа і дії над ними

Натуральні числа.
Число нуль.
Усна нумерація

мати уявлення про натуральний ряд та порядок чисел у ньому, знати, що число нуль не належить до натуральних чисел, уміти називати попереднє і наступне число для будь-якого числа в межах мільйона, лічити одиницями, десятками, сотнями, тисячами, знати розрядний та класовий склад чисел, таблицю класів і розрядів та співвідношення між розрядними одиницями кожного класу, уміти визначати кількість одиниць кожного розряду та визначати загальну кількість одиниць певного розряду в числі

Письмова нумерація натуральних чисел

мати уявлення про цифру і число, яке позначається нею, про помісцеве значення цифр у позначенні натурального числа в межах мільйона, уміти записувати і читати число нуль та будь-яке натуральне число в межах мільйона, порівнювати натуральні числа в межах мільйона і записувати результати за допомогою відповідних знаків, записувати багатоцифрове число у вигляді суми розрядних доданків, виконувати обчислення, які ґрунтуються на нумерації багатоцифрових чисел, множити і ділити багатоцифрове число на десять, сто, тисячу

Арифметичні дії з натуральними числами

знати напам'ять таблиці додавання і множення одноцифрових чисел та відповідні табличні випадки віднімання та ділення, уміти виконувати найпростіші усні обчислення в межах ста, письмово додавати і віднімати в межах мільйона, множити двоцифрове число на одноцифрове, двоцифрове і трицифрове число, ділити трицифрове число на одноцифрове і двоцифрове число, письмово множити багатоцифрове число на одноцифрове і двоцифрове число; ділити багатоцифрове число на одноцифрове і двоцифрове число, ділити з остачею і записувати результат, знати назви компонентів арифметичних дій та залежності між результатами і компонентами арифметичних дій, порядок

виконання арифметичних дій у числових виразах, у тому числі з дужками, уміти виконувати обчислення значень числових виразів до чотирьох дій, у тому числі з дужками

Дроби

мати уявлення про утворення дроби, про чисельник і знаменник та їх зміст, уміти читати і записувати дроби, порівнювати дроби з однаковими знаменниками, розв'язувати задачі на знаходження частини від числа і числа за його частиною

Зв'язок дій додавання і віднімання, множення і ділення

уміти робити перевірку виконаних дій

Закони арифметичних дій

уміти використовувати переставний і сполучний закони додавання і множення, розподільний закон множення відносно додавання, властивості частки: ділення числа на добуток і ділення суми на число під час виконання арифметичних дій

Відношення "більше на", "менше на", "більше в", "менше в"

уміти пов'язувати відношення з арифметичними діями під час розв'язування задач

Числові та буквені вирази

Числові вирази

мати уявлення про числовий вираз та його значення, уміти обчислювати значення числового виразу

Буквений вираз і його числове значення

мати уявлення про буквений вираз, уміти знаходити числове значення простішого буквеного виразу при заданих числових значеннях букв, що входять до нього

Рівняння і нерівності

Рівність, нерівність

мати уявлення про рівність і нерівність, уміти читати і записувати рівності та нерівності, розрізняти правильні та неправильні рівності (нерівності), перетворювати неправильні рівності (нерівності) на правильні

Рівняння з однією змінною

мати уявлення про рівняння з однією змінною, уміти розв'язувати рівняння з однією змінною на одну - дві дії на основі взаємозв'язку між компонентами і результатами дій

Нерівність з однією змінною

мати уявлення про нерівність з однією змінною, уміти розв'язувати прості нерівності способом підбору

Геометричні фігури та їх властивості. Геометричні тіла

Точка, пряма, відрізок, промінь, кут

мати уявлення про найпростіші геометричні фігури, уміти знаходити на

малюнках точки, прямі, відрізки, промені, кути, прямі кути, позначати прямі, відрізки, промені та кути буквами

Трикутник і його елементи

мати уявлення про трикутник та його елементи, вміти знаходити трикутники на моделях, малюнках та навколишніх предметах, знаходити на малюнках вершини, сторони і кути трикутників, розрізняти трикутник з прямим кутом, будувати трикутник на папері в клітинку

Чотирикутники, види чотирикутників

мати уявлення про чотирикутник та його види, знати властивості квадрата і прямокутника, вміти розпізнавати на моделях і малюнках та правильно називати різні чотирикутники, будувати прямокутник і квадрат за довжиною сторін (на папері в клітинку), позначати чотирикутники буквами

Коло і круг

мати уявлення про коло і круг, радіус та діаметр, вміти будувати коло за допомогою циркуля

Куб, куля, циліндр мати уявлення про найпростіші геометричні тіла: куб, кулю, циліндр
Мови національних меншин

Вимірювання геометричних величин та обчислення їх значень

Довжина відрізка

уміти будувати і вимірювати довжини відрізків за допомогою лінійки, порівнювати відрізки за допомогою вимірювання, знати міри довжини (кілометр, метр, дециметр, сантиметр, міліметр) і співвідношення між ними, вміти скорочено їх записувати

Многокутники.
Периметр і площа многокутника

мати уявлення про многокутник та периметр многокутника як суму довжин усіх його сторін, вміти обчислювати периметр многокутників, знати міри площі (квадратний метр, квадратний сантиметр, квадратний дециметр) і співвідношення між ними, вміти скорочено їх записувати, обчислювати площі прямокутника і квадрата за довжиною їх сторін

Величини та одиниці вимірювання величин

Час

знати міри часу (година, хвилина, секунда; доба, тиждень, місяць, рік, століття) і співвідношення між ними, вміти скорочено їх записувати, вимірювати часові проміжки за допомогою годинника, використовувати співвідношення між мірами часу під час розв'язування задач

Маса	знати міри маси (грам, кілограм, центнер, тонна) і співвідношення між ними, вміти скорочено їх записувати, використовувати співвідношення між мірами маси під час розв'язування задач
Грошові розрахунки	знати назви грошових одиниць (гривня, копійка) і співвідношення між ними, вміти скорочено їх записувати, використовувати співвідношення між гривнею і копійкою під час розв'язування задач
Об'єм	знати міру об'єму (літр) та вміти скорочено її записувати, використовувати різні мірки для порівняння об'ємів рідини
Залежність між величинами	знати залежність між швидкістю, часом і відстанню, уміти скорочено записувати міри швидкості, знати залежність між ціною, кількістю і вартістю, уміти розв'язувати прості арифметичні задачі на визначення швидкості, часу, відстані, ціни, кількості та вартості

3. Освітня галузь "Здоров'я і фізична культура"

Фізична культура є важливою складовою частиною системи освіти та виховання учнів загальноосвітньої школи, формування в них умінь і навичок здорового способу життя, організації корисного дозвілля та активного відпочинку, розвитку, відновлення фізичних і духовних сил, реабілітації та корекції здоров'я, виховання позитивних моральних і вольових якостей. Тобто, цінність фізичної культури для кожної особистості і суспільства полягає в освітньому, виховному, оздоровчому та загальнокультурному значенні.

Освітня галузь "Здоров'я і фізична культура" складається з базового і шкільного компонента.

До базового компонента освітньої галузі "Здоров'я і фізична культура" належить об'єктивно необхідний для учня кожного класу обов'язковий рівень фізкультурної освіти (включаючи здоровий спосіб життя), профілактики захворювань, травматизму, умінь і навичок особистої гігієни та фізичної підготовки, без яких неможлива його повноцінна життєдіяльність незалежно від того, яку професію обере в майбутньому випускник школи. Базовий компонент є основою державного стандарту з цієї галузі і не залежить від регіональних та індивідуальних особливостей учнів.

Шкільний компонент освітньої галузі "Здоров'я і фізична культура" зумовлений необхідністю врахування наявних запитів та інтересів учнів, природних умов їх проживання, стану здоров'я, фізичного розвитку, рухової підготовки, матеріальної бази школи, регіональних особливостей. Зміст цього компонента визначається учителем за погодженням з директором школи. Перевага при цьому надається національним рухливим іграм, цікавим для учнів вправам ритмічної, художньої та атлетичної гімнастики; засобам, що сприяють інтенсивному розвитку рухових властивостей; елементам туризму, футболу тощо. Значну частину змісту цього компонента повинні становити фізичні вправи та види спорту, які традиційно проводяться або поглиблено вивчаються в цій школі. Це можуть бути гімнастика, легка атлетика, спортивні ігри (баскетбол, волейбол, гандбол, футбол), боротьба, плавання, зимові види спорту тощо. Шкільний компонент передбачає один додатковий урок з фізичної

культури на тиждень в усіх класах.

Визначення змісту базового та шкільного компонентів освітньої галузі "Здоров'я і фізична культура" дає змогу значно підвищити ефективність системи фізичного виховання у школі, сформувати в учнів звичку до здорового способу життя, задовольнити їх потреби в пізнанні своїх рухових можливостей та фізичному самовдосконаленні.

Впровадження державного стандарту освітньої галузі "Здоров'я і фізична культура" в соціальному плані дасть змогу задовольнити потреби суспільства в досягненні оптимального рівня фізкультурної освіти, стану здоров'я, фізичного розвитку та рухової підготовки підростаючого покоління. На основі державного стандарту у цій галузі визначається грамотність школярів щодо використання ними основних засобів та форм фізичного виховання, дотримання здорового способу життя, формується ставлення до негативних звичок, підвищується рівень фізичної культури учнів, які навчаються в школах різних регіонів України.

Зміст освітньої галузі	Результати навчання
Основи знань	знати поняття "здоров'я" та чинники його формування, поняття та назви фізичних вправ, що вивчалися, вплив фізичних вправ на організм, засоби та правила загартування організму, правила гігієни занять фізичними вправами, розпорядок дня та руховий режим учня
Уміння і навички	уміти самостійно виконувати комплекси вправ ранкової гімнастики, загартовувальні процедури, організувати фізкультпаузи під час виконання домашніх завдань, використовувати рухливі ігри та вивчені фізичні вправи для зміцнення здоров'я, формування правильної постави, корекції склепінь ступнів та поліпшення фізичного розвитку, змагатися з одного виду спорту (за спрощеними правилами), дотримуватися свідомої дисципліни, правил виконання фізичних вправ і вимог щодо самострахування, надавати першу долікарську медичну допомогу собі та потерпілому у разі отримання незначних травм
Легка атлетика	уміти долати дистанції 30 і 1000 метрів, "човникового" бігу (4 x 9 метрів), бігати у повільному темпі 10 хвилин, стрибати у довжину з місця, з розбігу способом "зігнувши ноги", у висоту з розбігу способом "переступання", метати малий м'яч у вертикальну і горизонтальну цілі та на дальність (на результат)
Кросова підготовка	уміти бігати в помірному темпі слабопересіченою місцевістю 10 хвилин, бігати у перемінному темпі (у

	чергуванні з ходьбою); долати дистанцію 1000 метрів без урахування часу
або лижна підготовка	уміти пересуватися поперемінним двокроковим ходом, сходити "драбинкою" та "ялинкою", спускатися із схилу в основній стійці, гальмувати "плугом" і "напівплугом", долати дистанцію 1 кілометр
або ковзанярська підготовка	уміти ковзатися на двох ковзанах прямо у стійці ковзаняра, повертати на віражі, узгоджуючи рухи руками і ногами, швидко долати дистанції 100 і 400 метрів, гальмувати "упором" і "напівупором"
Плавання	пропливти дистанцію 12,5 метра будь-яким стилем
Рухливі та спортивні ігри	уміти використовувати під час ігор набуті навички, виконувати окремі елементи спортивних ігор, що вивчалися
Фізична підготовка	уміти виконувати навчальні нормативи, передбачені базовими програмами з фізичної культури для учнів 1 - 4 класів, показати результати не нижче задовільного рівня відповідно до державних тестів і нормативів оцінки фізичної підготовки дітей віком десяти років (таблиця 1)
Основи знань: історія фізичної культури і спорту	знати історію виникнення і розвитку національних рухливих ігор та народних забав у Київській Русі, зміст державних тестів і нормативів оцінки фізичної підготовки учнів початкових класів
здоровий спосіб життя	розуміти поняття про здоровий спосіб життя і правильну поставу, знати про гігієну тіла, ніг, органів зору, слуху, ротової порожнини, рух як основу здоров'я людини, правила дорожнього руху, протипожежної безпеки, поведінки в екстремальних ситуаціях
Основна гімнастика: стройові вправи	уміти виконувати стройові команди та вправи з шиккування і перешикування, що вивчалися
загальнорозвивальні вправи	основні вихідні положення і рухи руками, ногами, тулубом, головою, комплекси вправ ранкової гімнастики, підкидання, перекидання, ловіння малого і великого м'ячів, стрибки через коротку і довгу скакалки на обох ногах з міжскоками і без них, з пробіганням під довгою скакалкою, що обертається

акробатичні вправи	комплекс з 3 - 4 елементів (перекиди вперед і назад у групуванні з різних вихідних положень, стійка на лопатках з опорою руками з різних вихідних положень, рівновага на одній нозі, міст з різних вихідних положень, перекати в сторони з упору, стоячи на одному та двох колінах)
вправи з лазіння і перелізання	лазіння по гімнастичній стінці в горизонтальній і вертикальній площинах однаковими і різними способами, повзання по-пластунському, перелізання через перешкоди, проповзання під ними
вправи з рівноваги	комплекс з 4 - 6 елементів на гімнастичній лаві, колоді (ходьба з різними положеннями рук, присідання на одній та двох ногах, стійка на одній нозі, відводячи другу ногу вперед, назад та вбік, повороти на 90 і 180 градусів, упори стоячи на коліні, зіскок з прогинанням)
вправи з висів і упорів	вис, вис стоячи, вис лежачи, вис зігнувши ноги, вис з прогинанням, упор присівши, упор сидячи позаду, упор лежачи
опорні стрибки	стрибки на "козла" у ширину в упор, стоячи на колінах, перелізання через "козла", вистрибування з упору присівши, зіскок з прогинанням
танцювальні вправи	першу і другу позиції ніг, кроки галопу і польки, елементи народних танців
вправи ритмічної гімнастики	загальнорозвивальні вправи в заданому ритмі і темпі з певною амплітудою та узгодженістю рухів, виконувати комбінації з елементів, що вивчалися, з музичним супроводом
вправи художньої гімнастики	виконувати окремі вправи з предметами (стрічкою, м'ячем, обручем) та без них і комплекс вправ з музичним супроводом
танцювальні вправи	виконувати третю і четверту позиції ніг, кроки галопу і польки в парах, елементи українських танців
Плавання	уміти плавати на витривалість, виконувати стартовий стрибок з тумбочки, поворот біля бортика басейну; плавати прикладними видами (на боку, спині)
Рухливі та спортивні ігри	уміти грати в національні рухливі ігри, що вивчалися, а також ігри народів інших країн світу, грати в спортивні ігри з використанням вивчених

елементів техніки

Футбол

уміти рухатися кроками, бігом з м'ячем, зупиняти м'яч подошвою, робити удар внутрішнім боком ступні по нерухомому м'ячу, вести м'яч середньою чи зовнішньою частинами підйому, поєднувати біг із стрибками, зупинками, поворотами, робити стійку та рухи воротаря, брати участь у навчальній грі 6 x 6 і 7 x 7

Таблиця 1

Задовільний рівень фізичної підготовки учнів після закінчення початкової школи

Рухові властивості	Контрольні вправи	Хлопчики	Дівчатка
Витривалість	біг 1000 метрів, хвилин	6	7
Сила	згинання і розгинання рук в упорі, лежачи на підлозі, разів	16	7
	або підтягування на перекладині, разів	3	2
	або вис на зігнутих руках, секунд	14	6
	піднімання тулуба в положення сидячи за 1 хвилину, разів	28	28
	стрибок у довжину з місця, сантиметрів	130	120
	або стрибок угору, сантиметрів	30	30
Швидкість	біг на 30 метрів, секунд	7,5	8,5
Спритність	човниковий біг 4 x 9 метрів, секунд	12,3	13
Гнучкість	нахили тулуба вперед у положенні сидячи, сантиметрів	7	9
Плавання	метрів	12,5	12,5

4. Освітня галузь "Технології"

Освітня галузь "Технології" забезпечує умови для поєднання інтелектуального, фізичного і соціального розвитку учнів у трудовій і конструктивно-технологічній діяльності.

Державний стандарт з цієї освітньої галузі дає можливість учням отримувати та оцінювати інформацію про природу, техніку, декоративно-прикладне мистецтво і дизайн, а також обробляти її

засобами словесного, колірно-графічного і предметно вираженого образотворення.

Стандартизовані вимоги освітньої галузі "Технології" конкретизуються у типових програмах з предметів "Художня праця" і "Трудове навчання". Вони є невід'ємною складовою частиною особистісно орієнтованої моделі освіти, сприяють забезпеченню формування активної особистості, здатної до конструктивного перетворення довкілля на засадах гармонії, краси і доцільності.

У початковій школі доступними для учнів є:

основи художньо-промислового виробництва на рівні ручних, ремісничих технологій декоративно-ужиткового мистецтва і дизайну;

пропедевтична орієнтація у різних видах праці (фізичній, розумовій, художній);

виховання трудових навичок учня на основі доступних видів продуктивної праці (побутової та господарської).

Зміст освітньої галузі | Результати навчання

Основи виробництва

Виробництво і технології. Місце дизайну і декоративно-ужиткового мистецтва у виробничому процесі, різні форми сучасного господарювання (приватна, державна), види праці (фізична, розумова, художня)

мати уявлення про технологічні процеси сучасного виробництва, у тому числі і декоративно-ужиткового мистецтва та дизайну

Елементи художнього конструювання; предмети, засоби, технологічні операції художньо-трудової діяльності. Результати праці: використання їх для художнього оформлення, ігрової діяльності тощо. Організація творчої і трудової діяльності в індивідуальній і колективній формах

уміти розробляти дитячі художні проекти і реалізовувати їх у композиціях, макетах, моделях з різних пластичних матеріалів, володіти елементарними політехнічними знаннями, безпечними прийомами роботи з інструментами, виявляти емоційно-позитивне ставлення до праці

Продуктивна праця

Самообслуговування у процесі побутової праці:
а) санітарно-гігієнічне (догляд за одягом і взуттям; сервірування столу; прибирання робочого місця; робота з побутовою технікою);
б) економічне (дрібний ремонт книг, іграшок, знарядь праці; використання калькулятора для розрахунків економічної доцільності витрат).
Самообслуговування у процесі навчання: виготовлення навчально-дидактичних матеріалів

систематично брати участь у побутовій праці та господарській діяльності, уміти передбачати (прогнозувати) суспільно-корисну результативність праці, використовувати знання з інших предметів для виготовлення навчально-дидактичних матеріалів, виявляти бережливе ставлення до предметного довкілля, використання матеріалів, засобів праці

для занять та декоративно-художніх виробів для естетичного оформлення класної кімнати і побуту. Господарська діяльність пов'язана з:

- а) вирощуванням кімнатних рослин;
- б) вирощуванням садово-городніх, квітково-декоративних рослин;
- в) доглядом тварин, риб, птахів

Професійна орієнтація

Пропедевтична орієнтація у різних видах праці (фізичній, розумовій, художній). Розроблення і виготовлення емблем професій (на основі кольорів-символів, аналогій форм рукотворних і природних об'єктів); розроблення і демонстрування костюмів-саморобок, виконання тематичних інсценізацій. Виготовлення альбомів-саморобок, оформлення індивідуальних папок-конструкторів відповідно до природних нахилів та здібностей дітей

мати уявлення про професії за сферами: людина і природа, людина і художні образи, людина і знакові системи, людина і техніка, людина і суспільно корисної трудової діяльності і художньої творчості

Трудове виховання

Виховання емоційно-позитивного ставлення до праці, культури праці. Планування послідовності трудових дій як вияв пізнавальної самостійності. Виховання наполегливості у процесі освоєння безпечних прийомів користування інструментами. Виховання самоповаги, почуття власної гідності у процесі оцінювання результатів праці. Праця в групі, колективі. Формування конструктивних умінь з художньої праці

мати уявлення про кваліфікаційні якості працівників, виявляти працелюбність у суспільно-корисних видах трудової діяльності, уміти планувати художньо-трудова дії, досягати очікуваних кінцевих результатів праці, дотримуватися безпечних прийомів роботи з інструментами

Творча праця

Малювання або креслення графічних зображень, елементи графічного дизайну. Втілення творчого задуму в пластичних матеріалах (за вибором учнів: конструювання з паперу і картону, флористика, ліплення, карбування на фользі, шиття, вишивання, в'язання, випилювання лобзиком і випалювання). Створення образів на основі різних технік декоративно-ужиткового мистецтва:

мати уявлення про архітектонічну творчість (архітектуру, декоративно-ужиткове мистецтво, дизайн), уміти конструювати технічні моделі, виконувати репродуктивні (за зразком, малюнком, кресленням, ескізом, схемою, словесним описом) і творчі завдання (за власним задумом), виявляти естетичне ставлення до предметного довкілля

орнамент, витинанка, аплікація тощо. Моделювання одягу, макетування поліграфічних видань (книжечок, листівок, записників), архітектурних споруд. Моделювання з деталей технічних, будівельних і геометричних конструкторів

5. Освітня галузь "Людина і світ"

Зміст цієї освітньої галузі визначається особливостями соціалізації особистості молодшого школяра в українському суспільстві.

Основною метою освітньої галузі є:

засвоєння узагальнених та емпіричних уявлень і понять, які відбивають основні властивості та закономірності реального світу, місце в ньому людини; розширюють і систематизують соціальний та пізнавальний досвід молодшого школяра;

забезпечення первинних ціннісних орієнтацій у різноманітних галузях життя, культурній спадщині України, регіону, сім'ї;

створення передумов для усвідомленого сприйняття та засвоєння соціальних норм, традицій українського народу, культурних і статево-рольових стандартів поведінки.

Освітня галузь ґрунтується на реалізації таких принципів:

відповідність цінностей українського суспільства особистісній формі їх існування, тому до галузі включено не лише елементи знань про навколишній світ і місце в ньому людини, певні способи діяльності, але й досвід особистісного ставлення до системи цінностей українського суспільства, зокрема етнічних, загальнонаціональних, загальнолюдських;

взаємодія змістової і процесуальної сторін навчання означає врахування специфіки діяльності молодших школярів шляхом забезпечення чуттєвого сприймання, організацію активного спілкування дітей із соціальним і природним оточенням, накопичення досвіду ціннісного ставлення до навколишнього середовища;

наступність і перспективність у межах предмета і його зв'язок з іншими дисциплінами в системі початкового навчання.

Визначення змістового наповнення освітньої галузі вимагає розв'язання загальної проблеми конструювання змісту початкової ланки освіти, взаємозв'язку його елементів, що дасть змогу запобігти дублюванню матеріалу, орієнтуватися на перспективи навчання, виховання і розвиток молодших школярів.

Основними структурними компонентами змісту цієї освітньої галузі є: знання про українське суспільство, довкілля, в якому живе дитина, способи пізнання й орієнтації в навколишньому житті; первинні моральні та оцінні поняття і уявлення, уміння виконувати пізнавальні дії, виявляти залежності, робити самостійні висновки, спілкуватися з людьми, оцінювати вчинки. Значне місце відводиться ознайомленню із сенсорними еталонами і набуття навичок поведінки в природному та соціальному оточенні.

До змісту освітньої галузі, крім перелічених традиційних компонентів, включено емоційно-ціннісні, особистісні, які виражають ставлення до отримуваних знань, створюють міжсуб'єктність спілкування в процесі пізнавальної, комунікативної діяльності, проявляються у переживаннях, смислотворчості учнів і є потужним джерелом мотивації їх навчання.

Зміст освітньої галузі	Результати навчання
------------------------	---------------------

Людина як особистість

Людина як складно-організована, моральна і самоцінна істота. Неповторність кожної людини. Цінність життя і здоров'я	усвідомлювати людину як витвір природи, її відміну від тварин; будову і головні функції свого організму, знати і виконувати правила особистої гігієни і профілактики захворювань, які сприяють поліпшенню здоров'я і нормальному функціонуванню різних органів, усвідомлювати неповторність і самоцінність кожної людської істоти, розглядати людське життя як вищу цінність, вважати неприпустимим для себе та інших заподіяння будь-якої шкоди собі та іншим, розуміти цінність таких людських властивостей як чесність, правдивість, доброта, милосердя, працьовитість, наполегливість, відповідальність, прагнути до вироблення цих властивостей у себе
---	---

Людина, природа і суспільство

Поетапне усвідомлення довкілля і себе у ньому (сім'я, вулиця, школа, громадянин України)	знати свій родовід, шанувати і любити своїх батьків та інших членів сім'ї, надавати їм посильну допомогу у веденні домашнього господарства, розуміти і виконувати свої домашні обов'язки, знати історію і традиції своєї школи, відомих її випускників, дотримуватися правил поведінки учня, берегти шкільне майно, з повагою ставитися до вчителів та інших працівників школи, доброзичливо та уважно ставитися до своїх однокласників і шкільних товаришів, відповідально ставитися до навчання і доручень учителів, мати уявлення про національно-державну символіку (прапор, герб, гімн), головні історичні події, територію і кордони України, її природу та економіку, етнічний і демографічний склад населення, культуру, державний устрій, національні риси українців, брати участь у відзначенні державних і народних свят, відчувати гордість за свою Батьківщину, розуміти її рівноправність серед інших країн і народів світу, висловлювати патріотичні почуття, розуміти залежність довкілля від діяльності людини, обережно і шанобливо ставитися до будь-яких проявів життя, результатів праці, берегти майно, прилади, предмети і речі, які є втіленням людської праці, дотримуватися основних правил раціональної організації праці учнів
--	--

Людина серед людей

Взаємодія людей у сім'ї, колективі, суспільстві. Моральні цінності українського народу

мати уявлення про правила співжиття й взаємодію людей у сім'ї, у колективі, в суспільстві, узгодження їх потреб, думок, традицій для безконфліктного проживання, знати, як поводитися в гостях, і бути гостинним, чемно і доброзичливо ставитися до знайомих і сусідів, брати участь у сімейних (родинних) святах і обрядах, мати уявлення про загальновизнані права людини та рівноправність, взаємні обов'язки батьків і дітей, про основні правопорушення, поширені серед дітей, юридичну відповідальність за них, уміти відповідати за свої вчинки, знати і виконувати моральні вимоги до товаришування і дружби, розуміти цінність таких рис, як скромність, вірність, поступливість, обов'язковість, виховувати їх у себе, прагнути до випробування різних соціальних ролей, уміти взаємодіяти з іншими людьми

Культура

Елементи культурно-історичного середовища (пам'ятки писемності, національні герої, визначні діячі культури, пам'ятки архітектури і народного мистецтва тощо)

мати уявлення про основні пам'ятки, заклади і діячів культури свого регіону, розуміти і цінувати кращі зразки народної культури українців, брати посильну участь у культуротворчій і культуроохоронній діяльності краю

Ця освітня галузь спрямована на формування в молодших школярів уявлень і понять про цілісність світу, виховання гуманної, творчої, соціально активної особистості, здатної екологічно мислити, бережливо ставитися до природи, розуміти значення життя як найвищої цінності.

Ця мета реалізується шляхом виконання таких завдань:

формування системи уявлень та елементарних понять про об'єкти неживої та живої природи, взаємозв'язки і залежності між ними;

поглиблення і розширення уявлень, понять та закономірних зв'язків між ними на рівні природних угруповань (ліс, лука, водойма, природна зона);

формування наукового світогляду;

формування екологічної культури;

забезпечення єдності інтелектуального та емоційного сприймання навколишньої природи та практичної природоохоронної діяльності;

засвоєння традицій українського народу у взаємовідносинах людини з природою.

Наскрізними ідеями освітньої галузі "Людина і світ" є: цілісність і різноманітність природи; відповідність діяльності людини основним закономірностям функціонування природи, примноження її багатств, збереження та охорона.

Структурними компонентами змісту є:

науково-пізнавальний: система знань (емпіричні факти, уявлення, елементарні поняття), яка опосередковано відображає закони і закономірності природи та місце в ній людини;

діяльнісний: навчально-пізнавальна діяльність для оволодіння природознавчим змістом і практична діяльність, пов'язана з охороною природи та свого здоров'я;

ціннісний: система цінностей у ставленні до природи, до людей, до самого себе.

До змісту цієї освітньої галузі включені також компоненти, що сприяють розвитку емоційності дитини, спостережливості, мислення, творчих здібностей, самостійності, активності та пізнавального інтересу.

Зміст і його структурування визначається загально-дидактичними і власне природничими (фенологічним, краєзнавчим, українознавчим, планетарним, екологічним) принципами, які реалізуються в сукупності.

Після закінчення початкової школи учні повинні володіти такими знаннями і вміннями:

Зміст освітньої галузі	Результати навчання
------------------------	---------------------

Нежива природа

Тіла, речовини, частинки	мати уявлення про молекулярну будову речовин, знати про існування твердих, рідких, газоподібних речовин, знати про необхідність речовин для життя рослин і тварин; звідки рослини і тварини отримують необхідні речовини, вміти спостерігати за змінами, що відбуваються з речовинами; визначати їх ознаки та властивості з допомогою дослідів і практичних робіт, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки
--------------------------	--

Визначення маси тіл за допомогою їх зважування	уміти зважувати тіла на терезах
--	---------------------------------

Три агрегатні стани речовин	знати про існування трьох агрегатних станів речовин, уміти наводити приклади різних агрегатних станів води; відрізнити твердий, рідкий та газоподібний стан речовини, яка використовується у повсякденному житті, базуючись на найпростіших характеристиках
-----------------------------	---

Повітря, вода, гірські породи, ґрунт	мати уявлення про склад і властивості повітря; властивості води; склад і властивості ґрунтів, різноманітність ґрунтів, утворення ґрунтів; склад, утворення гірських порід;
--------------------------------------	--

корисні копалини, їх видобування та використання, значення; охорона повітря, води, гірських порід, ґрунту, уміти досліджувати окремі їх властивості

Сонце - головне джерело енергії на Землі. Енергія палива, вітру, рухомої води. Електроенергія

мати уявлення про енергоносії (сонячне випромінювання, вітер, кам'яне вугілля, нафта, природний газ, рухома вода); теплові процеси (нагрівання тіл, випаровування і кипіння води), уміти спостерігати і порівнювати теплові, світлові відчуття; вимірювати температуру повітря і води, знати способи і вміти зберігати тепло і електроенергію у побуті

Жива природа

Організм

знати зовнішню будову рослин і тварин, мати уявлення про властивості організмів (живлення, дихання, виділення, подразливість, розмноження, ріст, розвиток, рух, старіння), уміти спостерігати за живими організмами, їх поведінкою, процесами життєдіяльності; записувати результати спостережень, планувати і виконувати найпростіші дослідження для виявлення росту, розвитку і поведінки організмів; відрізнити живий організм від неживого

Індивідуальний розвиток рослин, тварин, людини

знати, що організм здатний розвиватися, рости, старіти, мати уявлення про особливості розвитку рослин, тварин, людини, залежність їх розвитку від дії зовнішнього середовища, уміти сприймати навколишній світ різними органами чуттів; використовувати заняття фізкультурою для вироблення правильної постави, ходи; дотримуватися режиму дня, харчування; виконувати правила особистої гігієни та гігієни оселі

Віруси, дроб'янки, гриби, рослини, тварини, людина

знати про різноманітність живих організмів, основні ознаки пристосування рослин, тварин до умов середовища, в якому вони живуть, уміти розрізняти дерева, кущі, трав'янисті рослини, культурні рослини, уміти розмножувати рослини відомими учням способами, доглядати за рослинами й тваринами у куточку живої природи, на навчально-дослідній ділянці; уміти розрізняти комах, риб, земноводних, плазунів, птахів, ссавців (звірів), свійських тварин; мати уявлення про організм людини як єдине ціле, основні функції органів та систем органів, умови, які забезпечують здоров'я та емоційне благополуччя людини, про шкідливість алкоголю, нікотину, наркотиків для здоров'я; знати шкідливі для людини гриби, рослини, небезпечні тварини, щоб запобігти нещасним випадкам; уміти надавати долікарську медичну допомогу при незначних травмах (ударах, порізах, опіках тощо); розпізнавати свій та інших людей емоційний стан (радість, страх, гнів, захоплення), оцінювати свої почуття та переживання; виконувати правила збереження

здоров'я

Взаємозв'язки у природі знати про сезонні зміни в природі, про взаємодію людини і природи; цінність природи для життя людини (матеріальна, моральна, пізнавальна, гігієнічна, естетична), залежність життя людей від стану навколишнього середовища, дотримуватися правил поведінки в природі, уміти встановлювати найпростіші зв'язки в природі: неживій, живій, між неживою і живою природою

Планета Земля

Земля - планета Сонячної системи. Природні компоненти, явища, процеси мати уявлення про Сонячну систему, добове обертання і річний рух Землі навколо Сонця, про земне тяжіння, уміти систематично вести календар спостережень; описувати природні об'єкти, явища, процеси на основі власних спостережень

Зображення земної поверхні на плані та карті уміти орієнтуватися на місцевості, користуватися планом, масштабом, картою, компасом, читати умовні позначення на плані та карті

Форма Землі мати уявлення про форму Землі, знати принцип дії компаса

Різноманітність природи на Землі мати уявлення про форми земної поверхні, багатства земних надр, розподіл води на планеті, особливості природи материків та океанів

Українці серед народів світу усвідомлювати себе частиною Українського народу, виявляти повагу до нього та до інших народів світу

Охорона і збереження Землі - завдання людства мати уявлення про екологічні проблеми Землі (забруднення морів, океанів, знищення чисельності та різноманітності видів рослин, тварин, забруднення земної поверхні побутовим сміттям, промисловими відходами), про необхідність спільних зусиль різних країн і народів, спрямованих на збереження природних багатств планети, про міжнародну Червону книгу

Наша Батьківщина - Україна

Розташування України уміти показувати розташування України на фізичній карті світу, фізичній карті півкуль, глобусі; здійснювати уявні подорожі "по карті" України

Різноманітність природи України мати уявлення про форми земної поверхні, багатства земних надр, водойми, знати назви найбільших міст, річок, озер України, розташування природних зон на території України, особливості рослинного і тваринного світу кожної з них; уміти пояснювати причини різноманітності природних зон, виявляти ознаки пристосування рослин і тварин кожної природної зони до умов зовнішнього середовища, порівнювати погодні умови, рослини, тварини та

працю людей природних зон, розповідати про кожну природну зону за наданим планом, користуватися картою природних зон України

Господарська діяльність населення України мати уявлення про різні види господарської діяльності людей в кожній природній зоні; про традиційні заняття українців; уміти пояснювати причини, що впливають на зайнятість населення кожної природної зони України

Збережемо природу України мати уявлення про природоохоронну діяльність в Україні, Червону книгу України; знати місцезнаходження державних заповідників України

Рідний край

Мій рідний край на карті України уміти показувати розташування свого краю на фізичній карті України, мати уявлення про минуле свого краю

Різноманітність природи рідного краю уміти розпізнавати форми земної поверхні (рівнина, горб, гора, яр), корисні копалини, водойми, ґрунти своєї місцевості; знати природні угруповання живих організмів (ліс, лука, озеро, болото) і сільськогосподарські угіддя (сад, город, поле) та елементарні зв'язки між їх компонентами; уміти спостерігати за сезонними змінами в житті рослин, тварин у своїй місцевості; знати, які заходи вживаються для охорони ґрунтів, корисних копалин, водойм у своїй місцевості, брати в них посильну участь; дотримуватися народних традицій у взаємовідносинах людини з природою; уміти передбачати погоду на основі атмосферних явищ та за народними прикметами

Господарська діяльність населення свого краю уміти пояснювати особливості професій своїх батьків; спостерігати за господарською діяльністю людей у своїй місцевості, здійснювати посильну побутову та господарську діяльність

Збереження природи рідного краю мати уявлення про природоохоронну діяльність у своїй місцевості, знати назви рослин, тварин свого краю, занесених до Червоної книги України; уміти оцінювати основні зміни форм земної поверхні в результаті роботи вітру, води та діяльності людини; використовувати свій досвід щодо захисту довкілля; оцінювати стан навколишнього середовища, шанобливо ставитися до природних багатств, виконувати правила поведінки в природі; брати посильну участь в природоохоронній діяльності, володіти найпростішими методами визначення стану забруднення довкілля

Методи пізнання природи

Спостереження, практична робота, дослід уміти вести спостереження за об'єктами природи, виконувати досліди, практичні роботи; знати призначення деяких приладів (гномон, бінокль, компас, підзорна труба, термометр, флюгер),

уміти користуватися ними

6. Освітня галузь "Мистецтво"

Освітня галузь "Мистецтво" розкриває розмаїття жанрів і стилів українського та світового мистецтва, своєрідність вітчизняної художньої культури як складової частини світових культуротворчих процесів, особливості культурних регіонів світу, основи естетичних знань. Метою цієї освітньої галузі є розвиток особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, здатність до сприймання, розуміння і створення художніх образів, художньо-творча самореалізація і духовне самовдосконалення.

Реалізація цієї мети ставить вимоги до загального змісту освітньої галузі "Мистецтво", в основу визначення якого покладено такі принципи:

генетичний і функціональний взаємозв'язок художньої культури, суспільства і внутрішнього художнього світу особистості;

усвідомлення учнями ідеї цілісності естетичної культури, жанрово-стильової і видової специфіки мистецтв;

осмислення учнями закономірностей історичної еволюції мистецтв і художньої культури в цілому.

На відміну від традиційного підходу до викладання в школі окремо предметів "Музика" та "Образотворче мистецтво" в основу змісту цієї освітньої галузі покладено принцип об'єднання різних видів мистецтв та визначення художньої культури як системи скоординованих знань, опанування якими необхідне для формування в свідомості учнів цілісної художньої картини культурного простору. Впровадження у шкільну практику комплексу видів мистецтв дасть змогу розширити асоціативні уявлення учнів, збагатити їх суб'єктивне світосприймання і світовідчуття, виконати комплектуючу функцію у розвитку сенсорної, емоційної та інтелектуальної сфер особистості. Засоби такої координації можуть бути найрізноманітнішими - від міжпредметних зв'язків, об'єднаних уроків до об'єднаних курсів.

Зміст шкільної освіти через освітню галузь "Мистецтво" розроблений з метою цілісного сприймання культурного простору та визначення його оптимального обсягу. Цей зміст реалізується в конкретних навчальних предметах.

Змістові лінії цієї освітньої галузі включають такі види мистецтва: музичне, візуальне (образотворче мистецтво), хореографічне, театральне та екранні види мистецтва. Координація між ними здійснюється шляхом об'єднання уроків та об'єднання тем у циклі зазначених окремих предметів з урахуванням специфіки художньо-образної мови кожного з видів мистецтва, існуючих між ними взаємозв'язків, спільних навчально-виховних цілей та завдань.

Зміст освітньої галузі | Результати навчання

Художньо-естетичне сприймання музичного фольклору, творів вітчизняних і зарубіжних композиторів, зокрема вокальних та інструментальних, дитячих опер. Аналіз-інтерпретація та оцінювання прослуханих творів, визначення вираженого в музиці світовідчуття. Ознайомлення із засобами виконання музики (типи людського голосу, музичні інструменти різних груп). Зв'язок музики з іншими видами мистецтва

Розвиток дитячого голосу, виконання народних пісень, насамперед зразків українського і регіонального фольклору, дитячих пісень

Гра на музичних інструментах, зокрема українських народних (сопілка, бубон тощо) та дитячих (металофон, ксилофон, трикутник тощо). Імпровізація (вокальна, інструментальна, пластична, інтонаційно-мелодична та ритмічна), ігри з музичними та танцювальними елементами, фрагменти народних обрядів

Опанування основними елементами музичної мови як специфічного засобу вираження і осмислення художньо-образної інформації, практичне засвоєння (в процесі сприймання і виконання) основних музичних понять: музичний звук, його властивості, музична інтонація і музичний образ, основні елементи музичної мови, прийоми музичного розвитку, типи музичного вираження

Візуальне мистецтво (образотворче)

Сприймання дійсності за художньо-естетичними законами. Сприймання творів візуального мистецтва (українського та світового, народного та професійного) і дитячої художньої творчості. Особливості візуального мистецтва у порівнянні з іншими видами мистецтва та формами

уміти уважно вслуховуватися в музику, висловлювати особистісно-ціннісне ставлення до неї, стежити за розвитком музичного образу, інтерпретувати його зміст; мати уявлення про основні жанри музики, зокрема українського фольклору, про народні інструменти; знати про творчість найвідоміших вітчизняних та зарубіжних композиторів, роль музики в житті людини; знати і відрізнити на слух тембри голосів, найпоширеніші музичні інструменти

знати правила співу, володіти вокально-хоровими навичками; уміти проспівати емоційно виразно зразки дитячих і народних, зокрема українських пісень

уміти відтворити на ударних інструментах прості ритмічні звороти, імпровізувати ритмічний супровід до пісень, елементи мелодій, пластичні рухи під музику

мати уявлення про інтонаційно-образну специфіку музичного мистецтва, основні елементи музичної мови

виявляти емоційне ставлення до естетичного в оточуючому світі, творах мистецтва; мати уявлення про особливості візуального мистецтва як творчої форми діяльності та сприйняття світу, роль та місце мистецтва у житті людей, значення роботи художника; знати найвидатніших митців образотворчого мистецтва

людської діяльності.
Значення візуального мистецтва
в житті людей

та деякі їх твори

Аналіз, інтерпретація та
оцінювання творів
образотворчого мистецтва з
точки зору художньо-естетичного
значення, духовного смислу,
емоційного настрою

уміти на елементарному рівні
аналізувати твори мистецтва,
визначати емоційний настрій,
духовний зміст, аргументовано
висловлювати своє емоційно-
ціннісне ставлення до них

Практична робота з пам'яті, за
уявою, за зразком, робота на
площині,
в об'ємі, декоративно-прикладна
діяльність

уміти самостійно виконувати
навчально-репродуктивні та
творчі роботи в об'ємі, на
площині; знати основні засоби
виразності в образотворчому
мистецтві

Основні навчальні елементи
(лінія, форма, об'єм, простір,
композиція, колір), основні
техніки образотворчого
мистецтва

уміти застосовувати засоби
виразності у творчій роботі,
використовувати у практичній
діяльності основні техніки
образотворчого мистецтва

Художній образ як основа
образотворчого мистецтва.
Художній образ та дійсність

уміти самостійно створювати
художній образ у різних видах
та жанрах образотворчого
мистецтва

Основні види візуального
мистецтва:
живопис, графіка, скульптура,
архітектура, декоративно-
прикладне мистецтво. Основні
жанри образотворчого мистецтва.
Художня творчість

знати основні жанри
візуального мистецтва, вміти
розрізняти їх за характерними
ознаками; виявляти здатність до
самостійного творчого
самовираження

Твір мистецтва як засіб
комунікації, творчого
самовираження, осмислення
інформації. Основні елементи
мови образотворчого мистецтва

уміти виражати свої почуття,
емоції, естетичні переживання
та думки мовою візуального
мистецтва

Хореографічне мистецтво

Роль та місце хореографічного
мистецтва у житті людей

мати уявлення про хореографічне
мистецтво як можливість
вираження емоційного стану
людини та про пізнавальну і
виховну роль хореографії у
житті людей

Художньо-образна мова
хореографії: основні види танцю

знати основні види танцю
(класичний, народний, бальний,
сценічний, побутовий,
спортивний, естрадний,
модерний)

Види танцювальної культури в
системі хореографічного
мистецтва та форми його
втілення. Танець як основа

знати складові художньої
системи танцю; вміти володіти
елементами класичної школи
танцю, народно-сценічних та

хореографічної діяльності

бальних танців

Хореографічне мистецтво в
Україні, фольклорні джерела

мати уявлення про основні етапи
розвитку хореографічного
мистецтва;
знати про внесок української
спадщини у світову
хореографічну культуру,
український народний танець,
його розвиток та становлення,
регіональні особливості танцю

Хореографія як синтетичний вид
мистецтва

мати уявлення про особливості
хореографії та її зв'язок з
музикою, сценографією (костюм,
декорації, світло); розвиток
артистичності, фантазії,
творчої уяви

Театральне мистецтво

Основні особливості
театрального мистецтва та їх
взаємодія з іншими видами
мистецтв. Сприймання
театральної вистави

знати елементи образної мови
театру (жест, міміка, рухи,
мовлення), виразальних
засобів у створенні художнього
образу; мати уявлення про різні
види театрального спектаклю
(ляльковий театр, вертеп, театр
казок, фольклорно-
етнографічний, театр опери та
балету, театр драми і комедії)

Засвоєння основної
термінології, знайомство із
специфікою образної мови
театрального мистецтва

мати поняття про єдність
драматичної дії, художнього
слова, пантоміми, хореографії,
живопису, музики

Формування елементарних навичок
акторської майстерності у
практичній творчій діяльності

відтворювати образ театрального
персонажу елементами пантоміми
та міміки, жестами; художньо
оформлювати спектакль (добирати
костюми, декорації, музичний
супровід); брати участь у
колективній творчій діяльності

Висловлювання оцінних суджень
щодо театрального спектаклю.
Формування і розвиток цілісного
театрального мислення

уміти емоційно сприймати
образний зміст спектаклю,
висловлювати свої враження в
процесі сприймання театрального
мистецтва

Екранні види мистецтва

Особливості та специфічні риси
кіномистецтва і мистецтва
телебачення

знати кращі дитячі кінофільми,
вміти розказати їх зміст і
дати характеристику героям;
висловлювати своє ставлення до
переглянутого фільму,
усвідомити роль і місце різних
видів мистецтв у створенні
художнього образу

Основні види та жанри екранного мистецтва
мати уявлення про різні види та жанри екранного мистецтва